

मुद्रा तथा पूँजी बजारमा देखिएका प्रवृत्तिहरुको समग्र
मूल्यांकन गरी वित्तीय स्थायित्व एवम् लगानीका लागि
स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी सुझाव समितिको
प्रतिवेदन

२०७५ पौष ४

भूमिका

लामो राजनैतिक अस्थिरताको अन्त्यसँगै मुलुकमा स्थायी सरकार गठन भई आर्थिक क्रियाकलापले गति लिन थालेपछि लगानीयोग्य साधनको माग बढ्दै गएको छ भने साधनको कुशल बाँडफाँटमा समेत ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता छ । पछिल्लो समयमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको सम्पत्ति दायित्व व्यवस्थापनमा असन्तुलन देखिएका कारण मुद्रा तथा पूँजी बजार प्रभावित भएको छ । अल्पकालीन ब्याजदरहरु न्यून स्तरमै रहेतापनि मुद्रा वचतको ब्याजदर बढ्दै गएको छ भने शेयर बजारको प्रमुख मापक नेप्से परिसूचक उच्चतम बिन्दुमा पुगेर घटेको अवस्था छ । पूँजी बजारको अर्को महत्वपूर्ण उपकरण ऋणपत्रको विकास गरी वित्तीय साधन परिचालन गर्ने अभ्यास समेत प्रारम्भिक अवस्थामै रहेको छ ।

उपर्युक्त पृष्ठभूमिमा मुद्रा तथा पूँजी बजारमा पछिल्लो समयमा देखिएका प्रवृत्तिहरुको मूल्याङ्कन गरी वित्तीय स्थायित्व एवम् लगानीका लागि वित्तीय स्रोत व्यवस्थापनमा देखिएका समस्याहरु सम्बोधनका लागि सुझाव पेश गर्न नेपाल सरकार (माननीय मन्त्रीस्तर) मिति २०७५/८/२० को निर्णय अनुसार गठित समितिको तर्फबाट यो प्रतिवेदन माननीय अर्थमन्त्रीज्यू समक्ष पेश गरेका छौं ।

यो समिति आफ्नो महत्वपूर्ण सुझावहरु प्रस्तुत गर्नेसरोकारवाला व्यक्ति/निकायहरु प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ । प्रतिवेदन तयारीमा सहयोग पुर्याउनु हुने नेपाल राष्ट्र बैंक, अनुसन्धान विभागका कार्यकारी निर्देशक डा. गुणाकर भट्ट, निर्देशक डा. डिल्लीराम पोखरेल एवम् उप-निर्देशक विज्ञानराज सुवेदीलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छौं । प्रतिवेदन तयारीका क्रममा आवश्यक समन्वय गर्नुहुने अर्थ मन्त्रालयमा काजमा रहनु भएका नेपाल राष्ट्र बैंकका निर्देशक डा. रामशरण खरेलको सहयोगको सराहना गर्दछौं ।

अध्ययन तथा सुझाव समिति

१. संयोजक	श्री शिवराज श्रेष्ठ	डेपुटी गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक
२. सदस्य	श्री निरज गिरी	कार्यकारी निर्देशक, धितोपत्र बोर्ड
३. सदस्य	श्री ज्ञानेन्द्रप्रसाद ढुंगाना	अध्यक्ष, नेपाल बैंकर्स संघ
४. सदस्य	श्री अम्बिकाप्रसाद पौडेल	प्रतिनिधि, नेपाल इन्भेष्टर्स फोरम
५. सदस्य	श्री राधा पोखरेल	प्रतिनिधि, शेयर लगानीकर्ता संघ
६. सदस्य सचिव	श्री उत्तर कुमार खत्री	सहसचिव, अर्थ मन्त्रालय

विषय सूची

शीर्षक	पृष्ठ संख्या
भूमिका	
१. पृष्ठभूमि	१
२. अर्थतन्त्रको वर्तमान अवस्था	२
३. मुद्रा बजार	४
४. पूँजी बजार	१०
५. प्रमुख नीतिगत व्यवस्थाहरु	१६
६. विद्यमान चुनौतीहरु	१८
७. सुझावहरु	२०

अनुसूचीहरु

- अनुसूची १: कार्ययोजना तालिका
- अनुसूची २: समष्टिगत आर्थिक सूचकहरु
- अनुसूची ३: नेपालको वित्तीय प्रणालीको संरचना
- अनुसूची ४: वाणिज्य बैंकहरुले १ वर्षे मुद्दती निक्षेपमा प्रदान गर्ने ब्याजदर
- अनुसूची ५: वाणिज्य बैंकहरुको भारित औसत ब्याजदर
- अनुसूची ६: बजार ब्याजदर तथा नेप्से सूचकांक
- अनुसूची ७: मासिक नेप्से सूचकांक
- अनुसूची ८: ब्याजदर, नेप्से सूचकाङ्क तथा धितोपत्र बजार पूँजीकरण
- अनुसूची ९: गैर-बैंकिङ्ग वित्तीय संस्थाहरुको लगानी
- अनुसूची १०: सहकारी संस्थाहरुको विवरण
- अनुसूची ११: बीमा कम्पनीहरुको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण

१. पृष्ठभूमि

- १.१ विगत २ वर्षयता निक्षेप तथा कर्जाको व्याज बढ्ने क्रम शुरु भएको हो । निक्षेपको व्याज बढेसँगै बचतकर्ताले प्राप्त गर्ने वास्तविक व्याजदर सकारात्मक बन्न पुगेको छ । यस सँगसँगै बैंकहरुको आधारदर बढेको र कर्जाको व्याजदर पनि बढेको छ । निक्षेपको व्याजदर बढेको तुलनामा कर्जाको व्याज वृद्धिदर भने केही बढी रहेको छ । उदाहरणका लागि २०७४ कार्तिकमा निक्षेपको भारित औसत व्याजदर ६.१ प्रतिशत र कर्जाको भारित औसत व्याजदर ११.६ प्रतिशत रहेकोमा २०७५ कार्तिकमा निक्षेपको भारित औसत व्याजदर ६.६ प्रतिशत र कर्जाको भारित औसत व्याजदर १२.३ प्रतिशत पुगेको छ ।
- १.२ चालु आर्थिक वर्षको शुरुदेखि नै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले तीव्र कर्जा विस्तार गरेको कारण हाल CCD Ratio ८० प्रतिशतको नजिक पुगिसकेको छ । बैंकहरु थप निक्षेप परिचालन नगरी नयाँ कर्जा दिने अवस्थामा छैनन् । परिणामस्वरूप, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले निक्षेपको लागि प्रतिस्पर्धा गर्ने क्रममा मुद्दती निक्षेपमा प्रदान गर्ने व्याजदर बढाउँदै १२ देखि १३ प्रतिशतको हाराहारीमा पुर्‍याएका छन् । यसरी भएको व्याजदर वृद्धिले बैंकहरुबीच निक्षेप खोसाखोस गर्ने प्रवृत्ति बढ्ने, व्याजदर वृद्धिको प्रतिफल नयाँ निक्षेपका केहीसीमित निक्षेपकर्ताले मात्र प्राप्त गर्ने र यसबाट कर्जाको व्याजदर भने समग्रमै बढ्ने जोखिम देखिन्छ । यसको परिणाम उत्पादनशील क्षेत्रमा कर्जा लगानी प्रभावित हुने, बैंकको कर्जा जोखिम बढ्ने एवम् वित्तीय स्थायित्वमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पर्नसक्ने संभावना बढेको छ । बढ्दो व्याजदरका कारण कतिपय बैंकहरुले जारी गर्न लागेको डिबेन्चरको व्याजदर पनि उच्च हुने देखिएको छ । व्याजदर बढ्दाको प्रभाव शेयर बजारमा समेत पर्न गई नेप्से सुचकांक घट्दै गएको छ ।
- १.३ मुलुकमा दीर्घकालीन लगानीको स्रोत परिचालन गर्न पूँजी बजारको ठूलो भूमिका हुन्छ । हाल शेयर बजारको तुलनामा ऋणपत्र बजारको विकासले खासै गति लिन सकेको छैन । हाल नेप्सेमा केही बैंकहरुले जारी गरेको सीमित ऋणपत्रहरु मात्र सूचीकृत रहेको र ऋणपत्रको दोस्रो बजार कारोबार समेत नगन्य रहेको छ । बैंक लगायत अन्य संस्थाहरुले उल्लेख्यरूपमा ऋणपत्र जारी गर्ने, ऋणपत्र बजारमा संस्थागत लगानीकर्ताहरुले लगानी गर्ने, ऋणपत्रको दोस्रो बजार कारोबार विकसित गर्ने कार्यहरु प्रभावकारी रूपले अगाडि नबढ्दा ऋणपत्र बजारको विकासले गति लिन सकेको छैन ।

- १.४ विगत केही वर्षयता शेयर बजारमा उल्लेख्य विकास भएको छ । विशेषगरी नयाँ बैंक तथा वित्तीय संस्था, बीमा कम्पनी र हाइड्रोपावर कम्पनी आदिको प्रारम्भिक निष्काशन (IPO)मा लगानी गर्न सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको उल्लेख्य सहभागिता देखिएको छ । साथै, शेयर बजारको दोस्रो बजार कारोवारमा समेत उल्लेख्य विस्तार आएको छ । तथापि, शेयरबजारलाई प्रभावित गर्ने विभिन्न निर्धारकहरूका कारणबेलाबेलामा उतारचढाव आउने गरेको छ ।
- १.५ पछिल्लो समयमा विप्रेषण आप्रवाह उच्च दरले बढेतापनि आयातमा भएको उल्लेख्य विस्तारका कारण बैकिङ्ग क्षेत्रको निक्षेप विस्तारमा केही संकुचन आएको छ । निक्षेपको स्रोतको रूपमा रहेको खुद वैदेशिक सम्पत्ति बढाउनका साथै विदेशी विनिमय संचिति व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाई वाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्नुपर्ने अवस्था छ ।
- १.६ विगत तीन वर्षदेखि नेपालको पूँजी बजारमा शेयर आपूर्तिको तुलनामा बजार व्यवस्थापन र मागको विस्तार हुन नसक्दा पछिल्लो समय शेयर बजार प्रभावित भएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको बढ्दो ब्याजदरले समेत मुद्रा तथा पूँजी बजारमा प्रभाव परेको छ ।
- १.७ उपरोक्त परिप्रेक्ष्यमा ब्याजदर स्थायित्व कायमगर्दै वित्तीय स्थायित्व एवम् समग्र लगानीका लागि वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन गर्न र अन्य संरचनागत सुधार गर्न आवश्यकता महशुस गरी नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयले मिति २०७५/८/२० मा नेपाल राष्ट्र बैंकका डेपुटी गभर्नरश्री शिवराज श्रेष्ठको संयोजकत्वमा गठित समितिले यो प्रतिवेदन तयार पारी पेश गरेको छ । यस प्रतिवेदनमा अर्थतन्त्रको वर्तमान अवस्था, मुद्रा बजार, पूँजी बजार, ऋणपत्र बजार, गैर बैकिङ्ग वित्तीय क्षेत्रको अवस्था, प्रमुख नीतिगत व्यवस्थाहरू, विद्यमान चुनौतीहरू तथा वित्तीय क्षेत्रको विकास र स्थायित्व सम्बन्धी प्रमुख सुझावहरू समेटिएका छन् ।

२. अर्थतन्त्रको वर्तमान अवस्था

- २.१ अर्थतन्त्रका प्रमुख परिसूचकहरूले सकारात्मक अवस्था देखाएका छन् । राजनीतिक स्थायित्व कायम भएसँगै उच्च आर्थिक वृद्धिका लागि वातावरण अनुकूल रहेको छ । मुद्रास्फीति नियन्त्रित अवस्थामा छ । राजस्व परिचालन उत्साहजनक रहेको छ । तथापि, उच्च आयातको कारण वाह्य क्षेत्र सन्तुलनमा भने दबावको अवस्था छ ।
- २.२ उत्पादकको मूल्यमा आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा ७.४ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा ६.३ प्रतिशत आर्थिक वृद्धि हासिल भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष पनि आर्थिक वृद्धिदर

उप्रतिशतभन्दा बढी हुनसक्ने देखिन्छ । धान, मकै लगायतका बर्षे वालीको उत्पादनमा भएको उल्लेख्य वृद्धि, उर्जा आपूर्तिमा आएको सुधार, आपूर्ति व्यवस्थामा देखिएको चुस्तता, पर्यटक आगमनमा भएको उल्लेख्य वृद्धि तथा विकास निर्माणका ठूला आयोजनाको कार्यान्वयनमा देखिन थालेको प्रभावकारिता लगायतले उच्च आर्थिक वृद्धिको मार्ग प्रशस्त हुने देखिन्छ ।

- २.३ बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रको कर्जा विस्तार उल्लेख्य रहेको छ । आर्थिक वर्षको पहिलो चार महिनामा रु.२०३ अर्ब ८८ करोड थप कर्जा विस्तार भएको छ भने रु. १०१ अर्ब ६२ करोड मात्र निक्षेप संकलन भएको छ । क्षेत्रगत रुपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी कर्जा थोक तथा खुद्रा व्यापारतर्फ लगानीमा रहेको देखिन्छ । कर्जाको किसिम (Product) का आधारमा हेर्दा सबैभन्दा बढी कर्जा चालू पूँजी,अधिविकर्ष र व्यक्तिगत आवासतर्फ लगानीमा रहेको देखिन्छ ।
- २.४ केही बैंक तथा वित्तीय संस्थाले पछिल्लो समय व्यक्तिगत निक्षेपमा दिने ब्याजदर वृद्धि गरिरहेको अवस्था छ ।विशेषगरी कर्जा/स्रोत परिचालन अनुपात (CCD Ratio) ८० प्रतिशतको हाराहारी तथा कुल निक्षेपमा संस्थागत निक्षेपको अंश ४५ प्रतिशतमा पुगेसँगै निक्षेपको ब्याजदर बढाउने प्रतिस्पर्धा देखिन थालेको छ । परिणामस्वरूप, केही बैंकले एक वर्षे मुद्दती निक्षेपको ब्याजदर वृद्धि गरी १३ प्रतिशतसम्म पुर्‍याएका छन्।
- २.५ पछिल्लो समयमा बाह्य क्षेत्रको व्यवस्थापनमा केही दबाव रहेको छ । निर्यात, भ्रमण आय, विप्रेषण आप्रवाह आदिमा वृद्धि भइरहेको छ । तथापि, यसले व्यापार घाटामा भएको वृद्धिलाई धान्न नसक्दा चालु खाता घाटा र शोधनान्तर घाटा बढिरहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा २६.७ प्रतिशतले बढेको वस्तु व्यापार घाटा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को चार महिनामा समेत ३७.८ प्रतिशतले बढेको छ । विप्रेषण आप्रवाह आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा ८.६ प्रतिशतले बढेकोमा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को चार महिनामा ३६.४ प्रतिशतले बढेको छ । विप्रेषण आप्रवाहमा भएको उल्लेख्य विस्तारका बावजुद व्यापार घाटा बढेका कारण चालु खाता घाटा रु. ८८ अर्ब ६४ करोड र शोधनान्तर घाटा रु. ६० अर्बको हाराहारीमा पुगेको र विदेशी विनिमय सञ्चिति ७.९ महिनाको आयात धान्ने अवस्थामा मात्र रहेको छ ।
- २.६ वित्तीय पहुँच विस्तारमा क्रमिक रुपले सुधार हुँदै आएको छ । २०७५ कार्तिक मसान्तमा २८ बाणिज्य बैंक, ३३ विकास बैंक, २४ वित्त कम्पनी र ६९ लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । २०७५ कार्तिक मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको शाखा

संख्या ७२१८ पुगेको छ । २०७५ मंसिर २६ गते सम्ममा ६८७ स्थानीय तहमा वाणिज्य बैंकहरुको उपस्थिति रहेको छ ।

- २.७ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले आफ्नो संस्थामा प्राकृतिक व्यक्तिका नाममा बचत तथा मुद्दती खातामा रहेको रु.३ लाखसम्मको निक्षेप सुरक्षण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । २०७५ असार मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुमा रहेको रु.४३० अर्ब ७४ करोड निक्षेप सुरक्षण भएकोमा २०७५ असोज मसान्तमा यस्तो सुरक्षण रकम रु. ५४४ अर्ब ८४ करोड पुगेको छ ।
- २.८ नेपालमा ३९ वटा बीमा कम्पनीहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । जसमध्ये १८ वटा जीवन बीमा कम्पनी, २० वटा निर्जीवन बीमा कम्पनी र एउटा पुनर्बीमा कम्पनी रहेका छन् । वित्तीय क्षेत्रको कुल सम्पत्तिमा बीमा क्षेत्रले ४.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ । २०७५ असारमा बीमा कम्पनीहरुको कुल स्रोत रु. २६० अर्ब ३२ करोड रहेको छ ।
- २.९ देशका प्रमुख गैर बैंकिङ्ग वित्तीय संस्थाहरुमा कर्मचारी सञ्चय कोष र नागरिक लगानी कोष रहेका छन् । कर्मचारी सञ्चयकोषमा ६ लाख योगदानकर्ताहरु छन् । २०७५ असारमा कर्मचारी सञ्चय कोषको कुल स्रोत रु. २९६ अर्ब ३८ करोड रहेको छ । त्यसैगरी, २०७५ असारमा नागरिक लगानी कोषको कुल स्रोत रु. ११४ अर्ब ६ करोड रहेको छ ।
- २.१० २०७४ असार मसान्तसम्ममा ३४,५१२ सहकारी संस्थाहरुले रु. ३०२ अर्ब १६ करोड निक्षेप संकलन गरी रु. २७४ अर्ब १५ करोड ऋण परिचालन गरेका छन् । कुल सहकारी संस्थामध्ये बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरुको संख्या १३,५७८ रहेको छ । २०७४ असार मसान्तसम्ममा यी सहकारी संस्थाहरुले रु. २१७ अर्ब ४९ करोड निक्षेप संकलन गरी रु. १८० अर्ब ऋण लगानी गरेका छन् ।
- २.११ नेपालमा वित्तीय बजारका पूर्वाधारहरु विकास तथा विस्तार हुने क्रममा रहेका छन् । हाल नेपाल क्लियरिङ हाउस, कर्जा सूचना केन्द्र, ऋण असुली न्यायाधिकरण आदि संचालनमा रहेका छन् । त्यसैगरी, २ वटा क्रेडिट रेटिङ एजेन्सीहरुले कार्य गरिरहेका छन् भने एउटा स्थापनाको प्रक्रियामा रहेको छ । वास्तविक समयको भुक्तानी प्रणाली (Real Time Gross Settlement System) स्थापनाको क्रममा रहेकोतथा राष्ट्रिय भुक्तानी द्वारको स्थापना सम्बन्धी आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ ।

३. मुद्राबजार

ब्याजदरको प्रवृत्ति

- ३.१ वित्तीय प्रणाली विस्तारको तीन दशक लामो अभ्यासको बावजुद ब्याजदर निर्धारण प्रतिस्पर्धी बन्न सकेको छैन । मुद्रा बजारमा अल्पकालीन ब्याजदरमा उच्च उतारचढाव देखिने र अल्पकालीन ब्याजदरको आधारमा दीर्घकालीन ब्याजदरको आँकलन गर्न नसकिने अवस्था छ । पछिल्लो समयमा अल्पकालीन ब्याजदर घट्दै जाने र लामो अवधिका ब्याजदर बढ्दै गएका कारण बैंकिङ्ग प्रणालीको ब्याजदर निर्धारणमा समस्या देखिएको छ । साथै, बैंकिङ्ग तथा गैर बैंक वित्तीय संस्थाहरुको ब्याजदरमा तादात्म्यता देखिने गरेको छैन ।
- ३.२ विगत केही वर्षयता अल्पकालीन ब्याजदरहरु न्यून स्तरमै रहेका छन् । २०७५ मंसिर मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरुबीचको अन्तर बैंक दर ०.८७ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी, २०७५ मंसिरमा ९१ दिने ट्रेजरी बिलको भारित औसत ब्याजदर १.०० प्रतिशत कायम भएको छ ।

तालिका १: अल्पकालीन ब्याजदर स्थिति (प्रतिशतमा)

ब्याजदर	२०७४ असार	२०७५ असार	२०७५ साउन	२०७५ भदौ	२०७५ कार्तिक	२०७५ मंसिर
२८ दिने ट्रेजरी बिल	-	३.०७	२.४५	२.३२	०.५७	०.००१३
९१ दिने ट्रेजरी बिल	०.७१	३.७४	३.३४	२.७४	२.२०	१.००
३६४ दिने ट्रेजरी बिल	-	-	३.९३	३.६०	३.२१	२.१९
वाणिज्यबैंकबीचको अन्तरबैंक दर	०.६४	२.९६	१.८८	१.६८	१.६८	१.९७

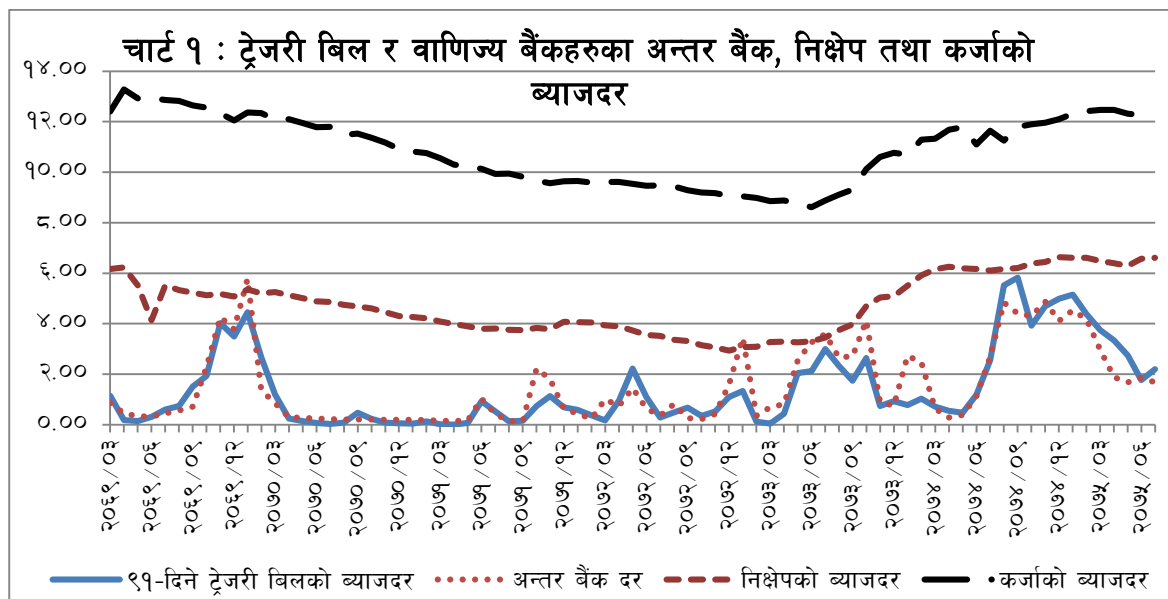
- ३.३ २०७४कार्तिकमा वाणिज्य बैंकहरुको भारित औसत निक्षेपदर ६.१० प्रतिशत रहेकोमा २०७५ कार्तिकमा ६.६१ प्रतिशत पुगेको छ । सोही अवधिमा कर्जाको भारित औसत ब्याजदर ११.६४ प्रतिशतबाट १२.२६ प्रतिशत पुगेको छ । कर्जामा भएको व्याज वृद्धि आधारदर(Base Rate)मा भएको वृद्धिको तुलनामा समेत निकै ठूलो रहेको छ ।
- ३.४ गत १वर्षको अवधिमा आधारदर(Base Rate)मा नगन्य वृद्धि भएको छ । २०७४ कार्तिकमा वाणिज्य बैंकहरुको आधार ब्याजदर १०.११ प्रतिशत रहेकोमा २०७५ कार्तिकमा यस्तो दर १०.२१ प्रतिशतमा छ ।

तालिका २: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको भारित औसत ब्याजदर तथा आधार दर (प्रतिशतमा)
(२०७५ कार्तिक)

क्र.सं	बैंक तथा वित्तीय संस्था	निक्षेप	कर्जा	ब्याजदर अन्तर	आधार दर
१.	बाणिज्य बैंक	६.६१	१२.२६	५.६५	१०.२१
२.	विकास बैंक	८.३३	१४.३२	५.५०	११.९७
३.	वित्त कम्पनी	९.५५	१५.००	५.७३	१३.०२

अल्पकालीन ब्याजदर र कर्जा तथा निक्षेप ब्याजदरबीचको सम्बन्ध

- ३.५ बाणिज्य बैंकहरूको निक्षेप र कर्जाको ब्याजदरको बीचमा बलियो सह-सम्बन्ध (Correlation Coefficient ०.८४) रहेतापनि अन्तर बैंक दरको निक्षेप तथा कर्जाको ब्याजदरसँग कमजोर सह-सम्बन्ध रहेको देखिन्छ। अन्तर बैंक दर र निक्षेपको ब्याजदरको Correlation Coefficient ०.३७ तथा अन्तर बैंक दर र कर्जाको ब्याजदरको Correlation Coefficient ०.१४ मात्र रहेको छ। ९१-दिने ट्रेजरी बिलको ब्याजदर र अन्तर बैंक दरको बीचमा बलियो सह-सम्बन्ध (Correlation Coefficient ०.९१) देखिन्छ भने ९१-दिने ट्रेजरी बिलको ब्याजदर र कर्जाको ब्याजदरको बीचमा कमजोर सह-सम्बन्ध (Correlation Coefficient ०.३०) रहेको देखिन्छ।
- ३.६ अन्तरबैंक बजार प्रभावकारी बन्न नसकेको, Commercial Paper लगायतका पूँजी बजारका अल्पकालीन उपकरणहरू विकास हुन नसकेका तथा ब्याजदर प्रसारण संयन्त्र (Transmission Mechanism) समेत कमजोर रहेकोले अल्पकालीन ब्याजदर संरचनाको प्रभाव दीर्घकालीन ब्याजदरमा देखिन सकेको छैन। वित्तीय क्षेत्रमा ब्याजदर निर्धारण पारदर्शी र प्रतिस्पर्धी हुन नसकेकोले अल्पकालीन र दीर्घकालीन ब्याजदरबीच तादात्म्यता नदेखिएको हो।

कर्जा तथा निक्षेपको प्रवृत्ति

- ३.७ बैंकिङ्ग प्रणालीमा निक्षेप परिचालन अल्पकालीन प्रकृतिको र कर्जा प्रवाह दीर्घकालीन प्रकृतिको हुने भएको कारण सम्पत्ति दायित्व व्यवस्थापनमा असन्तुलन देखिदै आएको छ । डिबेन्चर लगायतका अन्य वित्तीय उपकरणहरू जारी गरी स्रोत व्यवस्थापन गर्ने अभ्यास समेत विकसित भइसकेको कारण यस्तो असन्तुलन कायम रहेको छ । पछिल्लो समयमा निक्षेप वृद्धिको तुलनामा कर्जा प्रवाह उच्च रहेको छ ।
- ३.८ आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को पहिलो चार महिनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल निक्षेप परिचालन ३.७ प्रतिशत (रु. १०१ अर्ब ६२ करोड) ले बढेको छ भने निजी क्षेत्रफतर्फको कर्जा प्रवाह ८.५ प्रतिशत (रु. २०३ अर्ब ८८ करोड) ले बढेको छ ।
- ३.९ पछिल्लो समयमा बैंकहरूको निक्षेप संरचनामा भने केही परिवर्तन भएको देखिन्छ । कुल निक्षेपमा मुद्दती निक्षेपको अंश यस अवधिमा ४४.८ प्रतिशतबाट बढेर ४६.२ प्रतिशत पुगेको छ । त्यसैगरी, कुल निक्षेपमा व्यक्तिगत निक्षेपको अंश ५५.६ प्रतिशतबाट बढेर ५६.५ प्रतिशत पुगेको छ । पछिल्लो अवधिमा CCD Ratioमा चाप पर्नुको साथै कल निक्षेपको ब्याजदर बचतको ब्याजदरसँग आबद्ध गरिएको कारणबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कल निक्षेपको ब्याजदर बढ्न थालेको हो ।

तालिका ३: बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निक्षेपको संरचना

	असार मसान्त						कार्तिक
	२०७०	२०७१	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५	२०७५
कुल निक्षेप (रु. अर्ब)	११८८.१	१४०६.८	१६८८.८	२०१६.८	२२९९.८	२७४२.१	२८४३.७
कुल निक्षेपमा हिस्सा (प्रतिशत)							
चलती निक्षेप	९.६	९.२	९.४	९.१	८.७	९.३	७.७
वचत निक्षेप	३९.५	४१.९	४२.२	४३.३	३५.४	३४.५	३४.७
मुद्दती निक्षेप	३५.४	३२.२	३०.२	३०.५	४३.२	४४.८	४६.२
कल निक्षेप	१४.७	१५.९	१७.५	१६.३	११.८	१०.५	१०.६
अन्य निक्षेप	०.८	०.८	०.७	०.८	०.९	०.८	०.८

३.१० चालु आर्थिक वर्षको शुरुदेखि नै बैंकहरुको निक्षेप संकलनको तुलनामा कर्जा प्रवाह उच्च रहेकोले २०७५ असार मसान्तमा ७४.६५ प्रतिशत रहेको वाणिज्य बैंकहरुको CCD Ratio २०७५ पुस १ मा ७६.४३ प्रतिशत पुगेको छ । स्थानीयतहको खातामा रहेको रकमको ५० प्रतिशत रकम बैंकहरुमा निक्षेपको रुपमा रहने व्यवस्था गरेपछि CCD Ratio केही घटेको छ । CCD Ratio कायम गर्न नसक्ने ३ वटा बैंकहरुलाई पछिल्लो समय कारवाही गरिएको छ ।

तालिका ४: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको कर्जा तथा निक्षेपको अवस्था (२०७५ कार्तिक मसान्त)

क्र.सं	बैंक तथा वित्तीय संस्था	निक्षेप (रु. अर्बमा)	कर्जा (रु. अर्बमा)	Core Capital (रु. अर्बमा)	CCD Ratio
१.	वाणिज्य बैंक	२४६७.९	२२२०.६	३६९.३	७७.७
	क. सरकारी	३५६.५	३०५.३	६२.६	७२.८
	ख. अन्य	२१११.३	१९१५.३	३०६.६	७८.५
२.	विकास बैंक	३०४.२	२८०.४	५०.२	७६.९
३.	वित्त कम्पनी	६५.२	६०.१	१३.४*	७७.०
	कुल	२८३७.३	२५६१.१	४३२.९	

*असार मसान्त ।

३.११ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट प्रवाह भएको कर्जामा अधिविकर्ष, हायर पर्चेज, रियल स्टेट कर्जाको हिस्सा उच्च रहेको छ । कुल कर्जामा १६ प्रतिशत अंश ओगट्ने अधिविकर्ष कर्जाको सदुपयोगितायकिन हुन सकेको छैन । कुल कर्जामा उत्पादनशील कर्जाको अंश छिमेकी मुलुकहरुको तुलनामा ज्यादै न्यून छ ।

तालिका ५: कुल कर्जामा Productwise कर्जाको अंश (प्रतिशत)

क्र.सं.	विवरण	असार मसान्त			कार्तिक मसान्त
		२०७३	२०७४	२०७५	२०७५
१	आवधिक कर्जा	१६.२	१६.२	१७.५	१७.९
२	अधिविकर्ष कर्जा	१७.५	१८.१	१७.०	१६.३
३	आयात कर्जा	४.३	३.२	४.७	५.०
४	माग तथा अन्य चालु पूँजी कर्जा	२१.८	२०.३	२०.६	२१.६
४	रियल स्टेट कर्जा	६.४	६.३	५.९	५.६
५	मार्जिन प्रकृतिका कर्जा	२.२	२.०	१.७	१.५
६	हायर पर्चेज कर्जा	६.५	७.५	७.१	६.७
७	विपन्न वर्ग कर्जा	४.८	५.६	५.७	५.६
८	अन्य	२०.२	२०.७	२०.०	१९.७
	कुल कर्जा	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०
	कुल कर्जा (रु. अर्ब)	१६८१.९	१९८६.२	२४२२.८	२६२५.१

तरलताको अवस्था

३.१२ २०७५ पुस १ गते बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको अनिवार्य नगद अनुपात बाहेक करीव रु.७३अर्ब ३८ करोड अधिक तरलता (स्थानीय निकायको बैंक खातामा रहेको मौज्दातको ५० प्रतिशत समेत) रहेको छ ।

३.१३ २०७५ असार मसान्तमा बाणिज्य बैंकहरुको अन्तरबैंक ब्याजदर २.८६ प्रतिशत रहेकोमा २०७५ पुस १ मा यस्तो दर ०.९२ प्रतिशतमा भरेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थामा CCD Ratioमा चाप परेकोले कर्जा प्रवाहमा समस्या परेतापनि बैंकिङ्ग प्रणालीमा अधिक तरलता कायमै रहेकोले अल्पकालीन ब्याजदर न्यून हुँदै गएको हो । यसरी अल्पकालीन ब्याजदर घट्दै जाने तर दीर्घकालीन ब्याजदर बढ्दै जाने प्रवृत्तिमा सुधार गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

तालिका ६: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको तरलताको अवस्था
(२०७५ कार्तिक मसान्त)

क्र.सं.	बैंक तथा वित्तीय संस्था	निक्षेप (रु.अर्बमा)	नगद संचितिमौज्दात (रु.अर्बमा)	अधिक तरतला (रु.अर्बमा)	बैधानिक तरतला (रु.अर्बमा)
१.	बाणिज्य बैंक	२४६७.८८	१३३.६२	३४.८९	४८२.०३
क	सरकारी	३५६.५५	१८.७७	४.३३	९३.००
ख	अन्य	२१११.३	११४.८५	३०.५६	३८९.०३
२.	विकास बैंक	३०४.२	११.१३	-०.६८	३९.५६
३.	वित्त कम्पनी	६५.२	४.१०	१.५२	८.७४
	कुल	२८३७.३०	१४८.८५	३५.७३	५७४.५५

४. पूँजी बजार

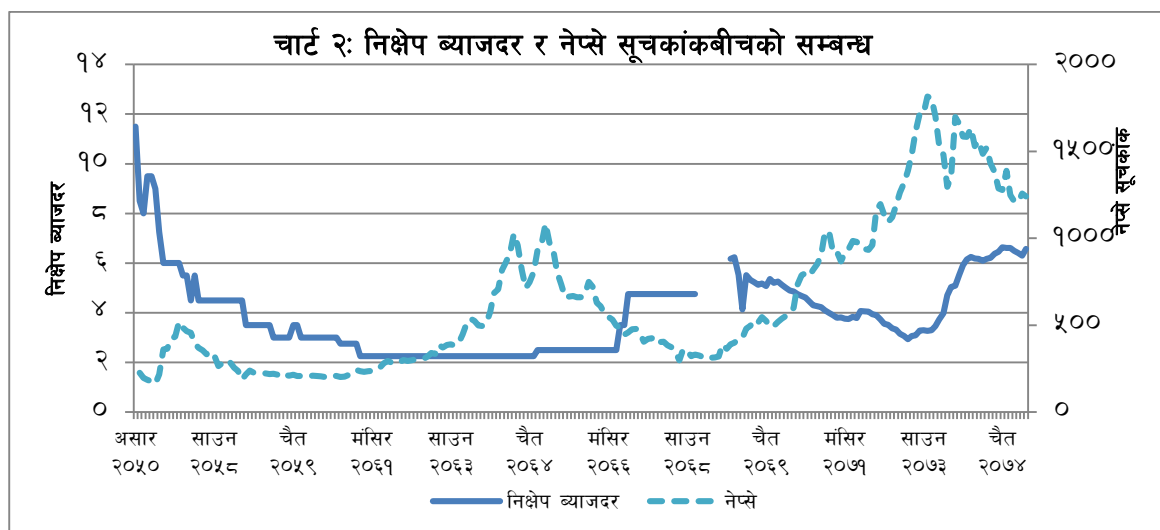
शेयर बजार

- ४.१ नेपाल स्टक एक्सचेन्जमा २०५० सालदेखि शेयरको दोस्रो बजार कारोवार शुरु भएको हो । त्यसयता शेयर बजारमा धेरै पटक उल्लेख्य उतारचढाव हुने गरेको देखिन्छ । २०५० माघमा १०० रहेको नेप्से सूचकांक २०५७ कार्तिकमा ५१९.३३ विन्दुमाथि पुगी ओरालो लागेको थियो । त्यसैगरी, नेप्से सूचकांक २०६५ साउन, २०७१ साउनमा पनि उच्च विन्दुमा पुगी ओरालो लागेको थियो २२०७२ असार मसान्तमा ९६१.२३ रहेको नेप्से सूचकांक २०७३ साउन १२ गते नेप्से हालसम्मकै उच्च विन्दु अर्थात् १८८१.४५ पुगेको थियो ।
- ४.२ विगत केही वर्षयता बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, बीमा कम्पनीहरु, जलविद्युत कम्पनीहरुको पूँजी वृद्धि भएकोले लगानीकर्ताहरुमा बोनस तथा हकप्रद शेयर प्राप्त हुने अपेक्षाका कारण नेप्से सूचकांक उच्च विन्दुमा पुगेको हो । तोकिएको चुक्ता पूँजी पुर्‍याउने समयावधि समाप्त भएपश्चात नेप्से सूचकांक घट्दै हाल १२०० को सेरोफेरोमा कायम रहेको छ ।

तालिका ७: नेप्से सूचकाङ्क तथा बजार पूँजीकरणको अवस्था

क्र.सं	मिति	नेप्से सूचकाङ्क	बजार पूँजीकरण (रु. अर्बमा)	चुक्ता पूँजी (रु. अर्बमा)	सूचीकृत शेयर संख्या (अर्बमा)
१.	२०६८ श्रावण १	२९२.३१	२६०.१६	१००.२२	१.०३
२.	२०७३ श्रावण १२	१८८१.४५	२०७०.९९	२०४.५०	२.११
३.	२०७५ मंसिर २१	११२०.८४	१३३७.०४	३७७.५१	३.८५

- ४.३ धितोपत्र बजारमा शेयरको आपूर्तिमा उल्लेख्य वृद्धि भएतापनि सोही अनुरूप शेयरको मागमा वृद्धि हुन सकेको छैन । आपूर्ति बमोजिम मागमा विस्तार आउन नसकेकोले समेत शेयरको मूल्य घट्दै गएको छ ।
- ४.४ २०६९ असारदेखि २०७५ असोज मसान्तसम्मको मासिक तथ्यांकको आधारमा विश्लेषण गर्दा निक्षेपको भारित औसत ब्याजदर र नेप्से सूचकांकको बीचमा ऋणात्मक सहसम्बन्ध रहेको देखिन्छ । यद्यपि, यस्तो सहसम्बन्ध कमजोर (Correlation Coefficient -0.09) रहेको छ ।

४.५ २०७५ असारदेखि कार्तिकसम्म नेप्सेसूचकाङ्क स्थिर नै रहेको देखिन्छ । २०७५ असार मसान्तमा १२१२.४ रहेको नेप्से सूचकाङ्क २०७५ कार्तिक मसान्तमा १२०५.०२ रहेको थियो । २०७५ मंसिरमा भने यसमा केही बढी गिरावट आएको छ । २०७५ मंसिर२० मा ११२०.८४ रहेको उक्तसूचकाङ्क मंसिर २७ मा केही वृद्धि भई ११४८.७८ पुगेको छ ।

तालिका ८: शेयर बजारको अवस्था (रु. अर्बमा)

विवरण	असार मसान्त					कार्तिक मसान्त	
	२०७१	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५	२०७४	२०७५
बैंक तथा वित्तीय संस्थाका पुँजी(रु. अर्बमा)	१२९.५	१४१.६	१६५.०	२२७.०	२८२.५	२४१.४	२८७.६
निक्षेप(रु. अर्बमा)	१,४०६.८	१,६८८.८	२,०१६.८	२,२९९.८	२,७४२.१	२,४०९.३	२,८४३.७
सुचिकृत सेयरको कुल चुक्ता मूल्य (रु. अर्बमा)	१६८.७	२१०.६	२०४.०	२८९.६	३५२.१	२९८.५	३६०.९८
सुचिकृत सेयरको संख्या(अर्बमा)	१.४६	१.६३	२.११	२.९७	३.६०	३.१०	३.६८*
नेप्से सूचकाङ्क	१,०३६.१	९६९.२३	१,७१८.१५	१,५८२.६७	१,२१२.४	१,४८९.१	१२०५.०
नेप्से सेन्सेटिभ सूचकाङ्क	२२२.५	२०४.७	३६९.१	३३६.०	२५५.२	३१३.१	२५६.२८
नेप्से फ्लोट सूचकाङ्क	६४.१	६८.५	१२५.४	११६.१	८७.२	१०६.९	८७.५३७
वैकिङ्ग उप सूचकाङ्क	९४५.०	८३१.४	१,५७३.७	१,४१८.८	१,०२३.६	१,२७०.७	१०६०.३
बजार पूँजीकरण(रु. अर्बमा)	१,०५७.२	९८९.४	१,८९०.१	१,८५६.८	१,४३५.१	१,७२८.७	१,४३७.७
बजार पूँजीकरण / कुल ग्राहस्थ उत्पादन (%)	५३.८	४६.४	८३.९	७०.३	४७.७	६५.४	४७.८
नेप्से सूचकाङ्कको १२ महिनाको रोलिङ मानक विचलन (Rolling Standard Deviation)	१५५.३	४१.८	२०४.६	१६४.३	१४०.९	१२२.०	१०१.४
कुल ग्राहस्थ उत्पादन (प्रचलित मूल्य रु. अर्बमा)	१,९६४.५	२,१३०.१	२,२५३.२	२,६४२.६	३,००७.२		
कुल ग्राहस्थ बचत (रु. अर्बमा)	८९८.५	९४०.३	९०३.८	१,१९८.५	१,३२१.४		

- ४.६ धितोपत्र बजार पूँजीकरण वार्षिक विन्दुगत आधारमा १६.८ प्रतिशतले ह्रास भई २०७५ कार्तिक मसान्तमा रु.१४३८ अर्ब कायम भएको छ । बजार पूँजीकरण २०७४ कार्तिक मसान्तमा ८.६ प्रतिशतले ह्रास भएको थियो । २०७५ कार्तिक मसान्तको बजार पूँजीकरणको आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात ४७.८ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो अनुपात ६५.४ प्रतिशत रहेको थियो ।
- ४.७ विद्यमान व्यवस्था अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले आफ्नो प्राथमिक पूँजीको २५ प्रतिशतसम्म शेयरको धितोमा कर्जा प्रवाह गर्न सक्छन् । २०७५ कार्तिक मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट शेयरको धितोमा रु.३९ अर्ब ८ करोड कर्जा प्रवाह भएको छ भने अधिकतम रु.१०८ अर्ब ६९ करोडसम्म कर्जा प्रवाह हुनसक्ने देखिन्छ ।

**तालिका९: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट शेयरको धितोमा प्रदान भएको कर्जा
(२०७५ कार्तिक मसान्त)**

क्र.सं	बैंक तथा वित्तीय संस्था	प्राथमिक पूँजी (रु. अर्बमा)	प्राथमिक पूँजीको २५ प्रतिशत (रु. अर्बमा)	प्रवाहित कर्जा रकम (रु. अर्बमा)
१.	वाणिज्य बैंक	३६९.२६	९२.३२	३१.३३
२.	विकास बैंक	५०.१८	१२.५५	५.६६
३.	वित्त कम्पनी	१३.४३	३.३६	२.०९
कुल		४३२.८७	१०८.२२	३९.०८

- ४.८ हाल शेयरको धितोमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट प्रवाह हुने Margin Lending प्रकृतिको कर्जाका सम्बन्धमा नेपाल धितोपत्र विनियम बजार लिमिटेडबाट प्रकाशित पछिल्लो १८० दिनको सट्टामा कार्य दिनको अन्तिम मूल्यको औसत मूल्य वा शेयरको प्रचलित बजार मूल्यमध्ये जुन कम हुन्छ, सो रकमको बढीमा ५० प्रतिशत रकमसम्म मात्र शेयर धितो कर्जा प्रवाह गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ ।
- ४.९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को मौद्रिक नीतिले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको चुक्ता पूँजी बढाउने नीतिगत व्यवस्था लागू गरेपछि विगत ३ वर्षमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको चुक्ता पूँजी उल्लेख्य रूपमा बढेको छ । वाणिज्य बैंकहरुको चुक्ता पूँजी २०७२ असार मसान्तमा रु. १०५ अर्ब ४९ करोड रहेकोमा २०७५ असार मसान्तमा रु. २३७ अर्ब ८८ करोड पुगेको छ । यस अवधिमा वाणिज्य बैंकहरुले रु. ५२ अर्ब ६९ करोडको बोनस

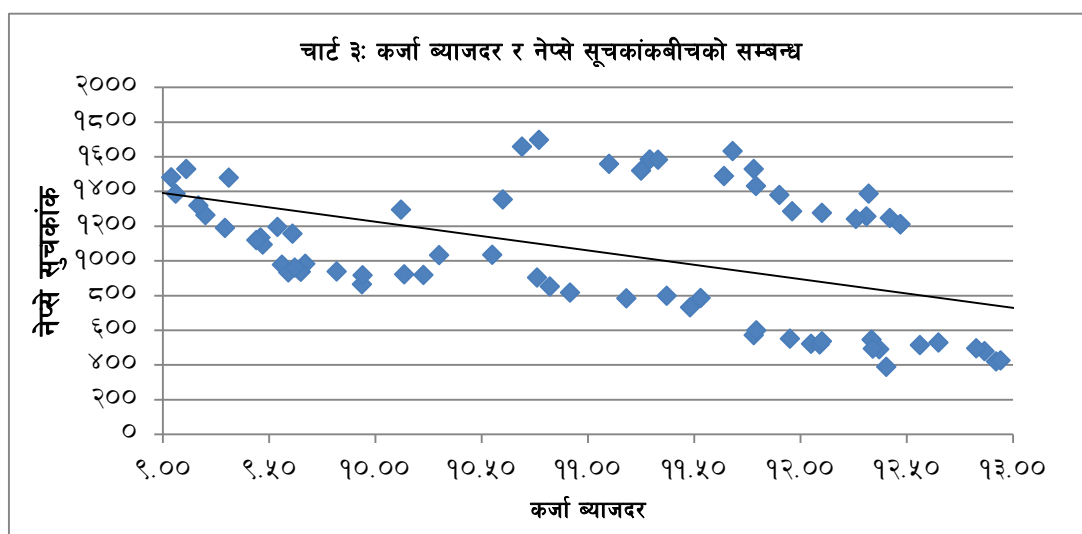
शेयर, रु. ४३ अर्ब ३२ करोडको हकप्रद शेयर, रु २२ अर्ब ६१ करोड गाभ्ने/गाभिने तथा प्राप्तिबाट चुक्ता पूँजी बढाएका छन् ।

तालिका १०: वाणिज्य बैंकहरुको पूँजी वृद्धि सम्बन्धी विवरण

विवरण	रकम (रु. अर्बमा)
२०७२ असार मसान्तको चुक्ता पूँजी	१०५.४९
२०७५ असार मसान्तको चुक्ता पूँजी	२३७.८८
३ वर्षमा भएको पूँजी वृद्धि	१३२.४०
हकप्रद शेयर	४३.३२
बोनस शेयर	४२.६९
प्राथमिक शेयरको पुनः निष्काशन	२.८९
गाभ्ने/गाभिने तथा प्राप्ती	२२.६९
बोलकबोल	२.५४
पूँजीकृत शेयर प्रिमियम	३.९९
अन्य	४.५९

कर्जा दर र नेप्से सूचकाङ्कबीचको अन्तरसम्बन्ध

४.१० २०६९ असारदेखि २०७५ असोजसम्मको वाणिज्य बैंकहरुको कर्जाको भारित औषत व्याजदर र नेप्से सूचकांकको मासिक तथ्याङ्कबीचको सहसम्बन्ध (Correlation Coefficient) -0.५४ रहेको छ । यस सम्बन्धले कर्जाको व्याजदर वृद्धि हुँदा नेप्से सूचकांक घट्ने तथ्यलाई देखाउँछ । त्यसैगरी, यस्तो सहसम्बन्ध निक्षेपको व्याजदर र नेप्से सूचकांकबीच भने -0.०९ रहेको देखिन्छ ।

ऋणपत्र बजार

- ४.११ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले पूँजीकोष बढाउन, दीर्घकालीन स्रोत जुटाउन, लगानीका स्रोतहरूको विविधीकरण गर्न डिबेञ्चर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था छ । वि.सं. २०५९ सालमा हिमालयन बैंकले बैकिङ्ग क्षेत्रमा पहिलो पटक डिबेञ्चर जारी गरेको थियो ।
- ४.१२ २०७५ असारमा बैंकहरूको रु.११ अर्ब ७२ करोडको डिबेञ्चर कारोबारका लागि दोस्रो बजारमा सूचीकृत रहेको छ ।
- ४.१३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले विगतमा निष्काशन गरेका डिबेञ्चरको ब्याजदर न्यूनतम ६ प्रतिशतदेखि अधिकतम १२.५ प्रतिशतसम्म रहेको देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्षमा बैंकहरूले जारी गरेको डिबेञ्चरको ब्याजदर ११ प्रतिशतसम्म पुगेको छ ।

तालिका ११: बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट निष्काशित डिबेञ्चरको रकम तथा ब्याजदर

क्र.सं	आर्थिक वर्ष	निष्काशित रकम (रु. करोडमा)	डिबेञ्चरको ब्याजदर (प्रतिशत)	निक्षेपको भारित ब्याजदर (प्रतिशत)
१.	२०५७/५८	३६	८.५	-
२.	२०६१/६२	३०	६	-
३.	२०६६/६७	२३	८.५	-
४.	२०६८/६९	१५०	१०-१२.५	-
५.	२०६९/७०	१००	८	-
६.	२०७०/७१	२०७	८	४.०९ *
७.	२०७४/७५	३००	९	६.४९ *
८.	२०७५/७६ (हालसम्म)	१८३	११	६.६१ **

*असार मसान्त । ** कात्तिक मसान्त

- ४.१४ चालु आर्थिक वर्षमा ३ वाणिज्य बैंकहरूले रु.६ अर्ब ८ करोडको डिबेञ्चर निष्काशन गर्ने स्वीकृति पाएका छन् । सो मध्ये एक बैंकले रु.१ अर्ब ८३ करोडको डिबेञ्चर जारी गरिसकेको छ ।

गैर-बैंकिङ्ग वित्तीय क्षेत्रको अवस्था

४.१५ कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष तथा सहकारी संस्थाहरूले समेत सर्वसाधारणलाई वित्तीय सेवा प्रदान गर्दै आएका छन् । यस्ता संस्थाहरूमार्फत् हुने वित्तीय कारोबारको मात्रा तथा दायरा बढ्दै गएको छ ।

४.१६ गैर-बैंकिङ्ग वित्तीय संस्थाहरू (नागरिक लगानी कोष, कर्मचारी संचय कोष, बीमा कम्पनीहरू, सामाजिक सुरक्षा कोष तथा सामूहिक लगानी कोषहरू) ले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा मुद्दति निक्षेपको रूपमा उल्लेख्य लगानी गरेका छन् । २०७५ असारमा नागरिक लगानी कोषको लगानीमध्ये मुद्दति निक्षेपमा रु. ७१ अर्ब, सरकारी ऋणपत्रमा रु. १ अर्ब ८० करोड तथा शेयरमा रु. ४ अर्ब ८० करोड रहेको छ । त्यसैगरी, २०७५ असारमा कर्मचारी संचयकोषको लगानीमध्ये मुद्दति निक्षेपमा रु. ५२ अर्ब ५० करोड, सरकारी ऋणपत्रमा रु. १५ अर्ब र शेयरमा रु. ४ अर्ब ८० करोड रहेको छ । २०७५ असारमा बीमा कम्पनीहरूको आफ्नो लगानीमध्ये मुद्दति निक्षेपमा रु. २७७ अर्ब ४० करोड, शेयरमा रु. २४ अर्ब ९ करोड र सरकारी ऋणपत्रमा रु. ६ अर्ब ३३ करोड रहेको छ ।

४.१७ २०७४ असार मसान्तसम्ममा ३४,५१२ सहकारी संस्थाहरूले रु. ३०२ अर्ब १६ करोड बचत परिचालन गरी रु. २७४ अर्ब १५ करोड ऋण लगानी गरेका छन् ।

तालिका १२: सहकारी संस्थाहरूको अवस्था

विवरण	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
संख्या	३१,१७७	३२,६६३	३३,५९९	३४,५१२
सदस्य संख्या	४,५५५,२८६	५,१००,३७०	६,०३०,८५७	६,३०५,५८१
निक्षेप (रु. अर्बमा)	१७२.५	२०२.४	२९५.७	३०२.२
कर्जा (रु. अर्बमा)	१५४.६	१८८.१	२८९.८	२७४.२
बैंक तथा वित्तीय निक्षेप (रु. अर्बमा)	१,४०६.८	१,६८८.८	२,०१६.८	२,२९९.८
बैंक तथा वित्तीय कर्जा (रु. अर्बमा)	१,११७.३	१,३३८.९	१,६५६.९	१,९५९.०
सहकारी निक्षेप/बैंक तथा वित्तीय निक्षेप%	१२.३	१२.०	१४.७	१३.१
सहकारी कर्जा/बैंक तथा वित्तीय कर्जा(%)	१३.८	१४.०	१७.५	१४.०

नोट: आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को तथ्यांक उपलब्ध नभएको

५. प्रमुखनीतिगत व्यवस्थाहरु

५.१ फराकिलो आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने प्रभावकारी, कुशल, समावेशी तथा स्थायित्वपूर्ण वित्तीय क्षेत्र विकास गर्ने दुरदृष्टि सहित २०७३ सालमा नेपाल सरकारले पाँच वर्षे वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति जारी गरेको छ । यस अन्तर्गत बैकिङ्ग, बीमा, पूँजी बजार, गैर बैकिङ्ग वित्तीय संस्था, सहकारी क्षेत्रका विकास र स्थायित्वको लागि तर्जुमा गरिएका रणनीतिहरु हाल कार्यान्वयनको चरणमा रहेका छन् । यसका अतिरिक्त सम्बन्धित नियमनकारी निकायहरुले मुद्रा तथा पूँजी बजारको विकास र स्थायित्वका लागि समय समयमा विभिन्न नीतिगत व्यवस्थाहरु जारी गरेका छन् ।

मुद्रा बजार

५.२ वि.सं. २०४६ पछि बजार व्याजदरलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले नै निर्धारण गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएको हो । २०७० असोजमा निक्षेप र कर्जाको व्याजदर अन्तरलाई ५ प्रतिशतभित्र राख्न निर्देशन जारी गरिएको थियो । चालुआर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिबाट २०७६ असार मसान्तमा यस्तो दर ४.५ प्रतिशत भित्र सीमित गर्न नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ ।

५.३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको लागत कम गरी आधारदरमा कमी ल्याउन चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिबाट अनिवार्य नगद मौज्दातलाई घटाएर ४ प्रतिशत कायम गरिएकोछ । अनिवार्य नगद मौज्दातमा गरिएको कटौतीबाट रु.४८ अर्ब थप तरलता प्रवाह भएकोथियो ।

५.४ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई दीर्घकालीन ऋणपत्र जारी गरी वित्तीय साधन परिचालन गर्दा त्यस्तो वित्तीय साधनलाई CCD Ratioमा गणना गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

५.५ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले परिवर्त्य विदेशी मुद्राका अतिरिक्त भारतीय मुद्रामा समेत आफ्नो प्राथमिक पुँजीको २५ प्रतिशतसम्म ऋण लिन पाउने व्यवस्था रहेकोमा वाणिज्य बैंकहरुको लागि परिवर्त्य विदेशी मुद्राको हकमा यस्तो सीमा वृद्धि गरी आफ्नो प्राथमिक पुँजीको ५० प्रतिशत पुऱ्याइएको छ । यस व्यवस्था अन्तर्गत एउटा वाणिज्य बैंकले अमेरिकी डलर १ करोड ५० लाख वैदेशिक ऋण लिएको छ भने थप १ करोड अमेरिकी डलर ऋण ल्याउन स्वीकृति प्राप्त गरेकोछ । साथै, थप १ करोड अमेरिकी डलर ऋण ल्याउन निवेदन प्राप्त भएको छ ।

- ५.६ नेपाल सरकारद्वारा स्वीकृत “सहुलियतपूर्ण कर्जाका लागि ब्याज अनुदान सम्बन्धी एकीकृत कार्यविधि, २०७५” अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट प्रवाह हुने सहुलियतपूर्ण कर्जालाई CCD Ratio गणना गर्ने प्रयोजनका लागि कुल कर्जा सापटमा समावेश गर्नु नपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ५.७ वाणिज्य बैंकस्थित स्थानीय निकायको खाताको मौज्दातको ५० प्रतिशत रकम सम्बन्धित बैंकले निक्षेपको रुपमा परिचालन गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएकोछ ।

पूँजी बजार

- ५.८ संगठित संस्थाले निष्काशन गर्ने धितोपत्रको प्राथमिक आवेदनमा घण्टौंसम्म लाइन बस्नुपर्ने अवस्थाको अन्त्य भई लगानीकर्ताले घरमै बसी अनलाइनमार्फत् आवेदन दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ५.९ सूचीकृत कम्पनीहरुले प्रदान गर्ने नगद लाभांश शेयरधनीको बैंक खातामा जम्मा हुने साथै बोनस तथा हकप्रद शेयर लगानीकर्ताको डिम्याट खातामा जम्मा हुने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- ५.१० धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल तथा मर्चेन्ट बैंकर) सुपरिवेक्षण दिग्दर्शन, २०७४ सूचीकृत संगठित संस्थाहरुको संस्थागत सुशासन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- ५.११ धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ बमोजिम सार्वजनिक निष्काशन गर्दा केही सीमासम्म स्वतन्त्र मूल्य निर्धारण गर्न सकिने, वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाहरुले जारी पूँजीको दश प्रतिशतसम्म शेयर सर्वसाधारणमा जारी गर्न सक्ने तथा IFC, ADB जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरुले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ५.१२ वि.स. २०७२ माघबाट दोस्रो बजारको कारोबार पूर्णरूपमा अभौतिकृत भएकोमा यसबाट नामसारी बढीमा ४ देखि ५ महिना लाग्ने अवस्थामा सुधार आई ३ दिनमा राफसाफ तथा नामसारी हुने व्यवस्था गरिएको छ, ।
- ५.१३ पूँजी बजारको गतिशील विकासमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले वि.सं. २०७५ कार्तिक २० गतेदेखि नेप्सेले अनलाईन कारोबार प्रणाली (NOTS) शुरुवात गरेको छ ।

बीमा

- ५.१४ बीमा समितिबाट जारी गरिएको लगानी निर्देशिका अनुसार जीवन बीमा गर्ने बीमकहरुले आफ्नो कुल लगानी रकमको कम्तीमा २५ प्रतिशत रकम सरकारी ऋणपत्र (नेपाल राष्ट्र

- बैंक ऋणपत्र समेत), ३५ प्रतिशत रकम वाणिज्य बैंकको मुद्दति निक्षेप तथा १५ प्रतिशत विकास बैंकको मुद्दति निक्षेपमा लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।
- ५.१५ निर्जीवन बीमा गर्ने बीमकहरुले कुल लगानीको न्यूनतम २० प्रतिशत सरकारी ऋणपत्र (नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्र समेत), वाणिज्य बैंकहरुको मुद्दति निक्षेप तथा १५ प्रतिशत विकास बैंकहरुको मुद्दति निक्षेपमा लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।
- ५.१६ बीमा लगानी निर्देशिकाले विभिन्न संगठित संस्थाहरुबाट जारी गरिएका ऋणपत्र एवम् शेयरमा बीमकहरुले गर्ने लगानीका सम्बन्धमा समेत विभिन्न सीमाहरु तोकेको छ ।

६. विद्यमान चुनौतीहरु

- ६.१ विगत दुई वर्षयता आर्थिक क्रियाकलापमा उल्लेख्य विस्तार भएसँगै कर्जाको माग समेत बढ्दै गएको छ । बैंकहरुको लगानीयोग्य साधनमा दबाव पर्न गई ब्याजदर बढ्न गएको छ । परिणामस्वरूप, प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रमा प्रवाह हुने कर्जाको ब्याजदरनियन्त्रण सँगै ब्याजदर स्थायित्व कायम गर्ने, पूँजी बजारको दिगो विकास सुनिश्चित गर्ने, वाह्य क्षेत्र सन्तुलन कायम गर्ने र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्दै उच्च आर्थिक वृद्धिलाई टेवा पुऱ्याउने कार्य चुनौतीपूर्ण हुँदै गएको छ ।

मुद्रा बजार

- ६.२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको सम्पत्ति तथा दायित्व व्यवस्थापन प्रभावकारी नभएका कारण निक्षेपमा प्रदान गर्ने ब्याजदर वृद्धिसँगै कर्जाको ब्याजदर समेत बढ्न गएको छ । कतिपय बैंकहरुको CCD Ratio ८० प्रतिशत नजिकै पुग्दा निक्षेप आकर्षण गर्न निक्षेपमा प्रदान गर्ने ब्याजदरमा अस्वभाविक वृद्धि गर्न थालेका छन् । केही बैंकले ब्याजदर बढाउँदा आफ्नो निक्षेप खोसिने डरले अन्य बैंकले समेत ब्याजदर बढाउन बाध्य हुने र समग्रमा निक्षेप र कर्जाको ब्याजदर थप बढ्न सक्ने संभावना देखिएको छ ।
- ६.३ निक्षेपमा ब्याजदर वृद्धिले बचतकर्तालाई फाइदा पुगेतापनि कर्जाको ब्याजदर वृद्धिले अर्थतन्त्रमा विविध प्रकारको जटिलता सृजना गर्ने देखिन्छ । उच्च ब्याजदरका कारण ऋण लगानी भएका उर्जा, पर्यटन लगायतका कतिपय परियोजनाहरुको खुद प्रतिफल घट्न जाने र फलस्वरूप कतिपय पूर्वाधार आयोजनाहरुको व्यवसायिक संभाव्यता नै समाप्त हुनसक्ने देखिन्छ । साथै, उच्च ब्याजदरका कारण उत्पादनशील क्षेत्रमा व्यवसाय गर्न जोखिम लिन नचाहने प्रवृत्ति विकास हुनसक्ने देखिन्छ ।

- ६.४ नेपाल राष्ट्र बैंकको नियामकीय तथा सुपरीवेक्षकीय परिधि बाहिर रही वित्तीय कारोबार गर्ने कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष तथा सहकारी संस्थाहरु मार्फत परिचालित हुने निक्षेपको ब्याजदर बढ्दै जाँदा त्यसबाट समग्र वित्तीय क्षेत्रमा ब्याजदर, निक्षेप संकलन र दीर्घकालीन कर्जा प्रवाहमाप्रतिकूल प्रभाव पर्नसक्ने चुनौती बढेको छ ।

पूँजी बजार

- ६.५ विगत तीन वर्षमा नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेडमा सूचीकृत शेयर संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि भएकोले मागको तुलनामा शेयरको आपूर्ति बढ्न गई शेयरको मूल्यमा गिरावट आएको छ । पछिल्लो दुई वर्षमा १ अर्ब ७४ करोड सूचीकृत शेयरहरुको संख्या थपिएको छ ।
- ६.६ बढ्दो ब्याजदरको नकारात्मक प्रभाव ऋणपत्र बजार तथा शेयर बजार दुवैमा पर्ने देखिन्छ । मुद्दती निक्षेपमा ब्याजदर उच्च रहेकोले कतिपय बैंकहरुले दीर्घकालीन पूँजी परिचालनका लागि जारी गर्न लागेको डिबेन्चरको ब्याजदर समेत उच्च हुने जोखिम रहेको छ ।
- ६.७ उच्च ब्याजदरका कारण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निक्षेपमा आकर्षण तथा प्रवाह हुने कर्जाको लागत वृद्धि हुँदा शेयर मूल्यमा प्रतिकूल प्रभाव पर्ने देखिन्छ । शेयर बजारमा लगानी गर्न पूँजी महँगो पर्न जाने, शेयरमा लगानी गर्नुभन्दा मुद्दती निक्षेपमा पैसा राख्न बढी आकर्षक हुने कारणले शेयरको माग समेत प्रभावित भएको छ ।
- ६.८ नेपाल स्टक एक्सचेन्ज संरचनात्मक सुधारको क्रममा नै रहेकोले शेयरको दोस्रो बजार कारोवार प्रभावकारी हुन सकेको छैन । हाल शेयर खरीदविक्री गर्दा भुक्तानी राफसाफमा हुने ढिलाई, अनलाइन कारोवार प्रणाली सहजरूपमा संचालन नहुने जस्ता समस्याहरु रहेका छन् ।
- ६.९ शेयर ब्रोकरहरु काठमाडौं उपत्यकामामात्र केन्द्रित हुँदासर्वसाधारणमा शेयर कारोवारको लागि पहुँच पुग्न नसकी शेयरको पर्याप्त माग सृजना हुन सकेको छैन ।
- ६.१० नेपालको शेयर बजारमा अधिकांश हिस्सा वित्तीय क्षेत्रका संस्थाहरुले ओगटेका छन् । उत्पादन र सेवा क्षेत्रका संस्थाहरुको शेयर बजारमा उपस्थिति न्यून रहेको छ । यसले गर्दा लगानीकर्ताहरुलाई शेयर लगानी गर्दा जोखिम विविधिकरण गर्ने अवसर सीमित हुनुको साथै पूँजी बजारको दायरा समेत विस्तार हुन सकेको छैन ।
- ६.११ दोस्रो बजारको अभावको कारण ऋणपत्र बजार विस्तारित हुन नसक्नुको साथै दीर्घकालीन Yield Curve स्थापित हुन सकेको छैन ।

६.१२ बजारमा शेयरको मूल्य घट्दै जाँदा बैंक वित्तीय संस्थाबाट मार्जिन कल आउने संभावनाले लगानीकर्तामा मनोवैज्ञानिक असर पर्नेगरेको देखिन्छ ।

७. वित्तीय क्षेत्रको विकास र स्थायित्व सम्बन्धीसुझावहरू

हाल बैंकिङ्ग क्षेत्रमा अल्पकालीन तरलता सहज अवस्थामा रहेका कारण अल्पकालीन ब्याजदर न्यून स्तरमा रहेको तर निक्षेप संकलनको तुलनामा कर्जा प्रवाह उच्च रहेकोले लगानीयोग्य साधनमा कमी आई निक्षेप तथा कर्जाको ब्याजदरमा चाप परेको अवस्था छ । दीर्घकालीन पूँजी जुटाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने स्वपूँजी तथा ऋणपत्र बजार समेत संकुचित रहेको अवस्था छ । उपरोक्त परिप्रेक्ष्यमा बढ्दो ब्याजदर नियन्त्रण गर्न, शेयर बजार तथा ऋणपत्र बजारलाई विस्तारित गरी लगानीको लागि वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन गर्न मुद्रा तथा पूँजी बजारको सुधारका लागि देहाय बमोजिमका सुझावहरू पेश गरिएको छ । प्रस्तुत सुझावहरूको कार्यान्वयनको विस्तृत कार्ययोजना संलग्न अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

तत्कालीन उपायहरू

- ७.१ चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भए बमोजिम २०७६ असारसम्ममा बाणिज्य बैंकहरूको “ब्याजदर अन्तर” लाई ४.५ प्रतिशतभित्र ल्याउनु पर्ने भएकोले उक्त अन्तरलाई २०७५ चैत मसान्तसम्ममा ४.७५ प्रतिशतभित्र र २०७६ असारसम्ममा ४.५ प्रतिशतभित्र ल्याउन निर्देशन जारी गर्ने । सो अन्तरको मासिक अनुगमन गर्ने र पालना नगर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई तत्काल कारवाही गर्ने ।
- ७.२ आधार दर(Base Rate) गणनाको विद्यमान व्यवस्थामा कोषको लागत, अनिवार्य नगद मौज्दातको लागत, वैधानिक तरलताको लागत, संचालन लागत तथा सम्पत्तिमा प्रतिफल समेत जोडिने व्यवस्था रहेकोमाउक्त गणना विधि परिमार्जन गरी सम्पत्तिको प्रतिफल समावेश नगर्ने ।
- ७.३ अर्थतन्त्रलाई दिगोरूपमा सहयोग पु-याउने कृषि, उर्जा, पर्यटन लगायतका प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रतर्फ कर्जा प्रवाह बढाउन व्याजदरको अधिकतम सीमा तोक्न आधार दर(Base Rate) मा थपदुई प्रतिशत बिन्दुमा नबढ्ने गरीमात्र उपरोक्त क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
- ७.४ बाणिज्य बैंकको वचतको ब्याजदर मुद्रास्फीतिको हाराहारीमा कायम गर्ने । १ वर्ष वा सो भन्दा कम अवधिको मुद्दती निक्षेपको ब्याजदर वचतको ब्याजदर भन्दा निश्चितप्रतिशतमा

नबढ्ने गरी निर्धारण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।१ वर्षे अवधिको मुद्दती निक्षेपको ब्याजदरको आधारमा दीर्घकालीन अवधिको मुद्दती निक्षेपको ब्याजदर र ऋणपत्रको ब्याजदरबीच सामञ्जस्य हुने गरी ब्याजदर निर्धारण गर्ने पद्धति कार्यान्वयनमा ल्याउन नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।सो ब्याजदर अनुसार गैर बैकिङ्ग वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरुको निक्षेपको ब्याजदर निर्धारण गर्ने ।

- ७.५ बैंक तथा वित्तीय संस्थाकोकल निक्षेप (Call Deposit)संकलनमा सीमा तोक्नुको साथै उक्त निक्षेपमा प्रदान गर्नसक्ने ब्याजदर बचत निक्षेपभन्दा कम हुने गरी विद्यमान व्यवस्थामा पुनरावलोकन गर्ने ।
- ७.६ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले संकलन गर्न पाउने संस्थागत निक्षेपको विद्यमान ४५ प्रतिशतको सीमालाई बढाई ५० प्रतिशत कायम गर्ने ।
- ७.७ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले निक्षेप दायित्व तथा कर्जा सापट सहितको कार्ययोजना नेपाल राष्ट्र बैंकमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाको संचालक समितिले त्रैमासिक समीक्षा गरी त्रयमास समाप्त भएको १५ दिन भित्र नेपाल राष्ट्र बैंकमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- ७.८ ब्याजदर स्थायित्वका लागि सम्भौतीत बचत गर्ने लगायतका संस्थाहरुको निक्षेप राख्नका लागि बोलपत्र आह्वान गर्ने विद्यमान व्यवस्थालाई परिमार्जन गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाले प्रकाशन गरेको व्याजदरको आधारमा मात्र आफ्नो निक्षेप लगानी गर्ने व्यवस्था गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाले बोलकबोलबाट निक्षेप संकलन गर्न नपाउने व्यवस्था गर्ने ।
- ७.९ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले निक्षेपमा प्रदान गर्ने र कर्जामा लिने व्याजदर मासिक रुपमा प्रकाशन गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने । प्रकाशित व्याजदरभन्दा ०.५ प्रतिशतले मात्र ग्राहकलाई लिनेदिने व्याजमा थपघट गर्नसक्ने प्रावधानलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- ७.१० प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रतर्फ पर्याप्त कर्जा प्रवाह सुनिश्चित गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई प्रदान गर्ने कोषमा आधारित पुनरकर्जा सुविधा बढाउने ।
- ७.११ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको सम्पत्ति दायित्व व्यवस्थापन(Asset Liability Management) र तरल सम्पत्ति व्यवस्थापन (Liquid Assets Management) को अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यास अनुरूप हुने गरीCCD Ratio सम्बन्धी विद्यमान व्यवस्थामापुनरावलोकन गर्ने ।

- ७.१२ अन्तर बैंक कारोवारबाट प्राप्त सापटीलाई CCD Ratio गणना गर्दा स्रोत परिचालनमा समावेश गर्न पाउने व्यवस्था गर्ने तर यस्तो प्रयोजनका लागि लिएको अन्तर बैंक सापटी सात दिनभन्दा बढी हुन नपाउने व्यवस्था गर्ने ।
- ७.१३ CCD Ratio मा दबावमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको कर्जा CCD Ratio सहजमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले खरीद गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- ७.१४ अधिविकर्षप्रकृतिका कर्जाको अनुपात घटाउदै लैजान आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
- ७.१५ ट्राभल एजेन्सी, ट्रेकिङ एजेन्सी, होटल लगायतका संस्थाहरुले विदेशबाट Repatriation लिनुपर्ने रकम विदेशी मुद्रा कारोवार भएको १५ दिनभित्र देशभित्र अनिवार्य रुपमा ल्याइसक्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने । साथै, सम्बन्धित निकायले यस व्यवस्थाको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने ।
- ७.१६ नेपाल सरकारले वैदेशिक सहायता अन्तर्गत विदेशबाट शोधभर्ना लिनुपर्ने रकम यथाशीघ्र भित्र्याउन पहल गर्ने ।
- ७.१७ शिक्षा, स्वास्थ्य, आप्रवासन लगायतका प्रयोजनका लागि अमेरिकी डलर ५,००० भन्दा बढीको परिवर्त्य विदेशी मुद्रा माग गर्ने नेपालीहरूसँग अनिवार्य रुपमा स्थायी लेखा नम्बर(PAN)लिने व्यवस्था गर्ने ।
- ७.१८ पर्यटकहरुले FinTech प्रयोग गरी भुक्तानी गरेको विदेशी मुद्रा नेपालको बैंकिङ प्रणालीभित्र आउने सुनिश्चितता गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने । साथै, FinTech को माध्यमबाट हुने भुक्तानी कारोवारको नियमन तथा अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- ७.१९ प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी अन्तर्गत स्थापना भएका कम्पनीहरुलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट ऋण प्रदान गर्दा Debt to Equity Ratio को सीमा तोक्ने।
- ७.२० Remittanceकम्पनीहरुले गर्ने Local Remittanceको अधिकतम सीमा घटाउने र Remittanceकम्पनीहरुको कारोवार अझ प्रभावकारी रुपमा अनुगमन गर्ने ।
- ७.२१ धितोपत्र दलाल व्यवसायलाई थप प्रतिस्पर्धी बनाउन धितोपत्र दलाल सम्बन्धी विद्यमान इजाजत र संचालन नीतिमा पुनरावलोकन गर्ने ।
- ७.२२ तोकिएको मापदण्ड पुरा गर्ने वाणिज्य बैंकहरुलाई सहायक कम्पनीमार्फत शेयर खरिद बिक्री गर्न पाउने गरी ब्रोकर लाईसेन्स दिने ।
- ७.२३ शेयर खरिद बिक्री गर्न पाउने गरी खोलिएका वाणिज्य बैंकहरुका सहायक कम्पनी तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायीले अर्को धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई प्राप्ति(Acquire) गर्ने र गाभ्ने/गाभिने (Merge) नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

- ७.२४ नेपाल राष्ट्र बैंकसँगको समन्वयमा धितोपत्र बोर्डले भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति, सूचना प्रविधि र तथ्यांक व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गरी धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूलाई मार्जिन कर्जा कारोवार गर्न इजाजत दिने । साथै, धितोपत्र व्यवसायीहरूको आचारसंहितालाई प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- ७.२५ मार्जिन कर्जा र शेयर धितोमा प्रवाह हुने कर्जालाई स्पष्ट वर्गीकरण गर्ने । शेयरको धितोमा प्रवाह हुने कर्जाको विद्यमान Loan to Value Ratio लाई बढाई ५० प्रतिशतबाट ६५ प्रतिशत कायम गर्ने । यसरी प्रदान गरिने कर्जाको जोखिम भार विद्यमान १५० प्रतिशतबाट १०० प्रतिशत कायम गर्ने । यस्तो कर्जा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्राथमिक पूँजीको विद्यमान २५ प्रतिशतबाट बढाई ४० प्रतिशतसम्म प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गर्ने ।
- ७.२६ शेयरको धितोमा ऋण लिएका ऋणीहरूको मार्जिन कल गर्ने सम्बन्धमा उक्त शेयरमा प्राप्त हुने यकिन भएको हकप्रद र बोनस शेयरहरू सूचीकरण नभएसम्मको लागि धितोमा राखिएको शेयर संख्यामा समायोजन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- ७.२७ भित्री सूचनाका आधारमा हुने कारोवार (Insider Trading)लाई निरुत्साहित गर्न भित्री कारोवार बन्देज नियमावली बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- ७.२८ NEPSE मा सूचीकृत वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूको नियमनको लागि छुट्टै नियमनकारी निकायको व्यवस्था गर्ने ।
- ७.२९ NEPSE सूचकांकमा लाग्ने गरेको सर्किट ब्रेकर प्रणालीलाई समसामयिक बनाउन आवश्यक देखिएको सन्दर्भमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास समेत मध्यनजर गरी बजार प्रभावित गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्न नेप्से सूचकांक बढ्दा र घट्दा सर्किट ब्रेक लाग्ने व्यवस्थालाई समसामयिक बनाउने ।
- ७.३० धितोपत्र बजारको विकासको अवस्थालाई मध्यनजर गरी क्रेडिट रेटिङ्ग संस्थाबाट ग्रेड ४ सम्म प्राप्त गरेका संगठित संस्थाहरूलाई मात्र सार्वजनिक निष्काशन अनुमति प्रदान गर्ने ।
- ७.३१ धितोपत्रको दोस्रो बजार कारोवारको भुक्तानी सुनिश्चितताका लागि आवश्यक भुक्तानी सुनिश्चित कोष (Settlement Guarantee Fund) स्थापना गर्ने व्यवस्था गरिसकिएको परिप्रेक्ष्यमा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लिमिटेडले सो कोष तत्काल स्थापना गर्ने ।
- ७.३२ धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षणका लागि एउटा लगानीकर्ता सुरक्षण कोष (Investors Protection Fund) स्थापना गर्ने । साथै, धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षणको लागि विद्यमान कानुनी व्यवस्थामा सुधार गर्ने ।

- ७.३३ धितोपत्र व्यवसायीहरूले लगानीकर्ता साक्षरता (Investors Literacy) अभिवृद्धि गर्न आफ्नो मुनाफाको कम्तिमा १ प्रतिशत रकम संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व कोष (Corporate Social Responsibility Fund) मा छुट्टयाई खर्च गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- ७.३४ NEPSE ले मिति २०७५ कार्तिक २० देखि संचालनमा ल्याएको स्वचालित कारोबार प्रणाली (NOTS) लाई बैंक र सिडिएसएलको प्रणालीमा १ महिनाभित्र पूर्णरूपमा आबद्ध गरी संचालनमा ल्याउने । यो व्यवस्था लागू भएपश्चात धितोपत्र व्यवसायीहरूले लिने सेवा शुल्कमा पुनरावलोकन गर्ने ।
- ७.३५ सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्न वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाका संस्थापकहरूले लिएको संस्थापक शेयरको Lock-in-Periodलाई अन्य वित्तीय क्षेत्रको नियमनकारी निकायले गरेको व्यवस्थासँग सामञ्जस्यता हुने गरी पुनरावलोकन गर्ने ।
- ७.३६ साना चुक्ता पूँजीको आधार भएका संगठित संस्थाहरूलाई Private Placementमार्फत शेयर निष्काशन गर्ने व्यवस्था गरी त्यसरी निष्काशन गरिएको शेयरको कारोबार ओटीसी (Over the Counter) बजारमा कारोबार हुने व्यवस्था गर्ने । साथै, ओटीसी बजारलाई गतिशील बनाउन प्रविधिमैत्री बनाउने ।
- ७.३७ हाल ऋणपत्र निष्काशन गर्दा ८० प्रतिशत संस्थागत र २० प्रतिशत सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूमा विक्री गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा बजारमा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको पहुँच विस्तार गराई ऋणपत्र बजारलाई थप गतिशील बनाउन उक्त व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गर्ने ।
- ७.३८ धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ बमोजिम हुने गरी NEPSE मा रहेको नेपाल सरकार तथा नेपाल राष्ट्र बैंकको शेयर विक्री गरी NEPSE को पुर्नसंरचना गर्ने ।
- ७.३९ शेयर बजारलाई स्थायित्व दिन, दोस्रो बजार कारोबारमा हुने उत्तारचढाव (Volatility) लाई न्यूनीकरण गर्न तथा दीर्घकालीन लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न दीर्घकालीन रूपमा शेयर धारण गरी विक्री गर्दा लाग्ने पूँजीगत लाभ करमा सहूलियत दिने ।
- ७.४० विद्यमान पूँजीगत लाभकर सम्बन्धी व्यवस्थामा पुनरावलोकन गर्ने ।
- ७.४१ पूँजी बजारको दीर्घकालीन विकासको लागि नियमनकारी निकायहरूबीच देखिएका विद्यमान समस्याहरू यथाशीघ्र समाधान गर्ने ।
- ७.४२ पूँजी बजार सम्बन्धी नीति निर्माणमा सहयोग गर्नुका साथै शेयर बजारमा हुनसक्ने उत्तारचढावलाई नियमित रूपमा अनुगमन गरी शेयर मूल्य सम्बन्धी यथार्थ जानकारी

नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्न धितोपत्र बोर्डले यस क्षेत्रका विज्ञहरु सम्मिलित स्थायी संयन्त्र बनाउने । धितोपत्रबारे सर्वसाधारणलाई वित्तीय साक्षरता र जानकारी गराउने नियमित प्रकृया मिलाउने ।

- ७.४३ बजार निर्माताको काम गर्ने नागरिक लगानी कोष र कर्मचारी संचय कोषलाई तत्काल संस्थागत व्यवस्था गरी पूँजी बजारमा हस्तक्षेप गर्न लगाउने ।
- ७.४४ आर्थिक वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन Private Equity Fund, Venture Capital Fund, Angel Fund, Crowd Fund जस्ता लगानी योजनाहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- ७.४५ धितोपत्रको थप निष्काशन (FPOs) अनुमति सम्बन्धी व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गर्ने र सार्वजनिक निष्काशनमा विश्वव्यापीरूपमा प्रचलनमा रहेको Book Building प्रणाली ल्याउन आवश्यक कार्य अगाडि बढाउने ।
- ७.४६ Book Building प्रणाली कार्यान्वयनमा नआउँदासम्म संस्थाहरुले FPO जारी गर्दा Net Worth भन्दा बढी नहुने गरी र प्रिमियम मूल्यमा IPO जारी गर्दा संगठित संस्थाको Net Worth को बढीमा दुई गुणासम्म मात्र हुने व्यवस्था गर्ने ।
- ७.४७ हाल Close-ended सामूहिक लगानी कोष मात्र रहेकोमा Open-ended सामूहिक लगानी कोष समेत संचालन गर्न दिने ।

मध्यकालीन उपायहरु

- ७.४८ SAARC मुलुक बाहेकका गैर-आवासीय नेपालीहरुलाई आफुले निक्षेप राखेको मुद्रामा साँवा तथा व्याज फिर्ता लैजान पाउने गरी नेपालका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुमा मुद्दती निक्षेपमा लगानी गर्न खुला गर्ने ।
- ७.४९ SAARC मुलुक बाहेकका गैर-आवासीय नेपालीहरुलाई बैंकहरुबाट जारी हुने डिभेञ्चरमा लगानी गर्न खुला गर्ने ।
- ७.५० वाणिज्य बैंकहरुमा बासेल ३ अनुरूपको Counter Cyclical Capital Buffer कायम गर्न लगाउने । यसको लागि बैंकहरुको संचित मुनाफालाई क्रमशः पूँजीगत जगेडा वा पूँजीमा परिणत गर्न लगाई पूँजी बजार स्थायित्वमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- ७.५१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले आफ्नो प्राथमिक पूँजी/कुल निक्षेपको निश्चित प्रतिशतसम्म ऋणपत्र लगायतका दीर्घकालीन वित्तीय उपकरणहरु जारी गरी वित्तीय स्रोत जुटाउनुपर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

- ७.५२ सम्झौतीत बचत संस्थाहरु जस्तै: कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष, सामाजिक सुरक्षा कोष एवम् बीमा कम्पनीहरुले आफ्नो पोर्टफोलियोको निश्चित प्रतिशत धितोपत्रहरुमा लगानी गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- ७.५३ कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष, सामाजिक सुरक्षा कोष तथा धितोपत्र व्यवसायीहरुलाई बजार निर्माता/व्यापारी (Market Maker or Dealer) को रुपमा समेत कार्य गर्न अनुमति प्रदान गर्ने ।
- ७.५४ शेयर बजारमा हुने कारोवारलाई थप प्रभावकारी बनाउन सेटलमेन्टबैंक, CDSL, DMAT को सेवा दिने Merchant Banker हरूसँग NEPSE को NOTS लाई पूर्णरुपमा आवद्ध गरी हाल रहेको T+ 3 राफसाफ चक्रलाई T+1 मा ल्याउने ।
- ७.५५ गैरआवासीय नेपालीहरुलाई शेयर बजारमा कम्तिमा ३ वर्षको Lock-in-Period को शर्तमा लगानी गर्न खुला गर्ने । साथै, विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरुलाई समेत निश्चित शर्तको अधिनमा रही यस्तो लगानी खुला गर्ने । यस्तो लगानीमा प्राप्त हुने लाभांश रकम नियमित रुपमा आफूले लगानी ल्याएको विदेशी मुद्रामा सटही गरी लान पाउने नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।
- ७.५६ कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष तथा सामाजिक सुरक्षा कोषको नियमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि संस्थागत संयन्त्र विकास गर्ने ।
- ७.५७ बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरुको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षणको लागि एउटा छुट्टै नियमनकारी निकाय स्थापना गर्ने ।
- ७.५८ घरजग्गाको मूल्यमा हुने उतारचढावले वित्तीय स्थायित्वमा समेत प्रभाव पार्ने भएकोले नियमित रुपमा अनुगमन गरी आवश्यक नीति निर्माण गर्न सघाउ पुर्याउन घरजग्गा मूल्य सूचकाङ्क तयार गर्ने ।

अनुसूची १: कार्ययोजना तालिका

क्र.सं.	कार्य	समयसीमा	जिम्मेवारी निकाय
१	चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भए बमोजिम २०७६ असारसम्ममा वाणिज्य बैंकहरुको “व्याजदर अन्तर” लाई ४.५ प्रतिशतभित्र ल्याउनु पर्ने भएकोले उक्त अन्तरलाई २०७५ चैत मसान्तसम्ममा ४.७५ प्रतिशतभित्र र २०७६ असारसम्ममा ४.५ प्रतिशतभित्र ल्याउन निर्देशन जारी गर्ने । सो अन्तरको मासिक अनुगमन गर्ने र पालना नगर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई तत्काल कारवाही गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
२	आधार दर(Base Rate) गणनाको विद्यमान व्यवस्थामा कोषको लागत, अनिवार्य नगद मौज्दातको लागत, वैधानिक तरलताको लागत, संचालन लागत तथा सम्पत्तिमा प्रतिफल समेत जोडिने व्यवस्था रहेकोमा उक्त गणना विधि परिमार्जन गरी सम्पत्तिको प्रतिफल समावेश नगर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
३	अर्थतन्त्रलाई दिगो रुपमा सहयोग पु-याउने कृषि, उर्जा, पर्यटन लगायतका प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रतर्फ कर्जा प्रवाह बढाउन व्याजदरको अधिकतम सीमा तोक्न आधार दर(Base Rate) मा थप दुई प्रतिशत विन्दुमा नबढ्ने गरी मात्र उपरोक्त क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
४	वाणिज्य बैंकको बचतको व्याजदर मुद्रास्फीतिको हाराहारीमा कायम गर्ने । १ वर्ष वा सो भन्दा कम अवधिको मुद्दती निक्षेपको व्याजदर बचतको व्याजदर भन्दा निश्चित प्रतिशतमा नबढ्ने गरी निर्धारण गर्ने व्यवस्था मिलाउने । १ वर्ष अवधिको मुद्दती निक्षेपको व्याजदरको आधारमा दीर्घकालीन अवधिको मुद्दती निक्षेपको व्याजदर र ऋणपत्रको व्याजदरबीच सामञ्जस्य हुने गरी व्याजदर निर्धारण गर्ने पद्धति कार्यान्वयनमा ल्याउन नीतिगत व्यवस्था गर्ने । सो व्याजदर अनुसार गैर बैंकिङ्ग वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरुको निक्षेपको व्याजदर निर्धारण गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
५	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कल निक्षेप (Call Deposit) संकलनमा सीमा तोक्नुको साथै उक्त निक्षेपमा प्रदान गर्नसक्ने व्याजदर बचत निक्षेपभन्दा कम हुने गरी विद्यमान व्यवस्थामा पुनरावलोकन गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक

६	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले संकलन गर्न पाउने संस्थागत निक्षेपको विद्यमान ४५ प्रतिशतको सीमालाई बढाई ५० प्रतिशत कायम गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
७	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले निक्षेप दायित्व तथा कर्जा सापट सहितको कार्ययोजना नेपाल राष्ट्र बैंकमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाको संचालक समितिले त्रैमासिक समीक्षा गरी त्रयमास समाप्त भएको १५ दिन भित्र नेपाल राष्ट्र बैंकमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
८	ब्याजदर स्थायित्वका लागि सम्झौतीत बचत गर्ने लगायतका संस्थाहरूको निक्षेप राख्नका लागि बोलपत्र आह्वान गर्ने विद्यमान व्यवस्थालाई परिमार्जन गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाले प्रकाशन गरेको ब्याजदरको आधारमा मात्र आफ्नो निक्षेप लगानी गर्ने व्यवस्था गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाले बोलकबोलबाट निक्षेप संकलन गर्न नपाउने व्यवस्था गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
९	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले निक्षेपमा प्रदान गर्ने र कर्जामा लिने ब्याजदर मासिक रुपमा प्रकाशन गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने । प्रकाशित ब्याजदरभन्दा ०.५ प्रतिशतले मात्र ग्राहकलाई लिनेदिने ब्याजमा थपघट गर्नसक्ने प्रावधानलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
१०	प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रतर्फ पर्याप्त कर्जा प्रवाह सुनिश्चित गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रदान गर्ने कोषमा आधारित पुनरकर्जा सुविधा बढाउने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
११	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सम्पत्ति दायित्व व्यवस्थापन (Asset Liability Management) र तरल सम्पत्ति व्यवस्थापन (Liquid Assets Management) को अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यास अनुरूप हुने गरी CCD Ratio सम्बन्धी विद्यमान व्यवस्थामा पुनरावलोकन गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल राष्ट्र बैंक
१२	अन्तर बैंक कारोवारबाट प्राप्त सापटीलाई CCD Ratio गणना गर्दा स्रोत परिचालनमा समावेश गर्न पाउने व्यवस्था गर्ने तर यस्तो प्रयोजनका लागि लिएको अन्तर बैंक सापटी सात दिनभन्दा बढी हुन नपाउने व्यवस्था गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
१३	CCD Ratio मा दबावमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कर्जा CCD Ratio सहजमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले खरीद गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक

१४	अधिविकर्ष प्रकृतिका कर्जाको अनुपात घटाउदै लैजान आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल राष्ट्र बैंक
१५	ट्राभल एजेन्सी, ट्रेकिङ एजेन्सी, होटल लगायतका संस्थाहरुले विदेशबाट Repatriation लिनुपर्ने रकम विदेशी मुद्रा कारोवार भएको १५ दिनभित्र देशभित्र अनिवार्य रुपमा ल्याइसक्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने । साथै, सम्बन्धित निकायले यस व्यवस्थाको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
१६	नेपाल सरकारले वैदेशिक सहायता अन्तर्गत विदेशबाट शोधभर्ना लिनुपर्ने रकम यथाशीघ्र भित्र्याउन पहल गर्ने ।	तत्काल	नेपाल सरकार
१७	शिक्षा, स्वास्थ्य, आप्रवासन लगायतका प्रयोजनका लागि अमेरिकी डलर ५,००० भन्दा बढीको परिवर्त्य विदेशी मुद्रा माग गर्ने नेपालीहरुसँग अनिवार्य रुपमा स्थायी लेखा नम्बर (PAN) लिने व्यवस्था गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
१८	पर्यटकहरुले FinTech प्रयोग गरी भुक्तानी गरेको विदेशी मुद्रा नेपालको बैंकिङ प्रणालीभित्र आउने सुनिश्चितता गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने । साथै, FinTech को माध्यमबाट हुने भुक्तानी कारोवारको नियमन तथा अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
१९	प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी अन्तर्गत स्थापना भएका कम्पनीहरुलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट ऋण प्रदान गर्दा Debt to Equity Ratio को सीमा तोक्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार
२०	Remittanceकम्पनीहरुले गर्ने Local Remittanceको अधिकतम सीमा घटाउने र Remittanceकम्पनीहरुको कारोवार अझ प्रभावकारी रुपमा अनुगमन गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
२१	धितोपत्र दलाल व्यवसायलाई थप प्रतिस्पर्धी बनाउन धितोपत्र दलाल सम्बन्धी विद्यमान इजाजत र संचालन नीतिमा पुनरावलोकन गर्ने ।	२०७५ चैत	धितोपत्र बोर्ड
२२	तोकिएको मापदण्ड पुरा गर्ने वाणिज्य बैंकहरुलाई सहायक कम्पनीमार्फत शेयर खरिद बिक्री गर्न पाउने गरी ब्रोकर लाईसेन्स दिने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड
२३	शेयर खरिद बिक्री गर्न पाउने गरी खोलिएका वाणिज्य बैंकहरुका सहायक कम्पनी तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायीले अर्को धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई प्राप्ति (Acquire)गर्ने र गाभ्ने/गाभिने (Merge)नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।	२०७५ चैत	धितोपत्र बोर्ड
२४	नेपाल राष्ट्र बैंकसँगको समन्वयमा धितोपत्र बोर्डले भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति, सूचना प्रविधि र तथ्यांक व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गरी धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरुलाई मार्जिन कर्जा कारोवार गर्न	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड, नेपाल राष्ट्र बैंक

	इजाजत दिने । साथै, धितोपत्र व्यवसायीहरुको आचार संहितालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने ।		
२५	मार्जिन कर्जा र शेयर धितोमा प्रवाह हुने कर्जालाई स्पष्ट वर्गीकरण गर्ने । शेयरको धितोमा प्रवाह हुने कर्जाको विद्यमान Loan to Value Ratio लाई बढाई ५० प्रतिशतबाट ६५ प्रतिशत कायम गर्ने । यसरी प्रदान गरिने कर्जाको जोखिम भार विद्यमान १५० प्रतिशतबाट १०० प्रतिशत कायम गर्ने । यस्तो कर्जा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्राथमिक पूँजीको विद्यमान २५ प्रतिशतबाट बढाई ४० प्रतिशतसम्म प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गर्ने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
२६	शेयरको धितोमा ऋण लिएका ऋणीहरुको मार्जिन कल गर्ने सम्बन्धमा उक्त शेयरमा प्राप्त हुने यकिन भएको हकप्रद र बोनस शेयरहरु सूचीकरण नभएसम्मको लागि धितोमा राखिएको शेयर संख्यामा समायोजन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	तत्काल	नेपाल राष्ट्र बैंक
२७	भित्री सूचनाका आधारमा हुने कारोवार (Insider Trading)लाई निरुत्साहित गर्न भित्री कारोवार बन्देज नियमावली बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने ।	२०७५ चैत	नेपाल सरकार, धितोपत्र बोर्ड
२८	NEPSE मा सूचीकृत वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरुको नियमनको लागि छुट्टै नियमनकारी निकायको व्यवस्था गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार
२९	NEPSE सूचकांकमा लाग्ने गरेको सर्किट ब्रेकर प्रणालीलाई समसामयिक बनाउन आवश्यक देखिएको सन्दर्भमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास समेत मध्यनजर गरी बजार प्रभावित गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्न नेप्से सूचकांक बढ्दा र घट्दा सर्किट ब्रेक लाग्ने व्यवस्थालाई समसामयिक बनाउने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड, NEPSE
३०	धितोपत्र बजारको विकासको अवस्थालाई मध्यनजर गरी क्रेडिट रेटिङ्ग संस्थाबाट ग्रेड ४ सम्म प्राप्त गरेका संगठित संस्थाहरुलाई मात्र सार्वजनिक निष्काशन अनुमति प्रदान गर्ने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड
३१	धितोपत्रको दोस्रो बजार कारोवारको भुक्तानी सुनिश्चितताका लागि आवश्यक भुक्तानी सुनिश्चित कोष (Settlement Guarantee Fund) स्थापना गर्ने व्यवस्था गरिसकिएको परिप्रेक्ष्यमा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लिमिटेडले सो कोष तत्काल स्थापना गर्ने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड, NEPSE, CDSL

३२	धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षणका लागि एउटा लगानीकर्ता सुरक्षण कोष (Investors Protection Fund) स्थापना गर्ने । साथै, धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षणको लागि विद्यमान कानुनी व्यवस्थामा सुधार गर्ने ।	२०७५ चैत	धितोपत्र बोर्ड NEPSE
३३	धितोपत्र व्यवसायीहरूले लगानीकर्ता साक्षरता (Investors Literacy) अभिवृद्धि गर्न आफ्नो मुनाफाको कम्तिमा १ प्रतिशत रकम संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व कोष (Corporate Social Responsibility Fund) मा छुट्याई खर्च गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड
३४	NEPSE ले मिति २०७५ कार्तिक २० देखि संचालनमा ल्याएको स्वचालित कारोबार प्रणाली (NOTS) लाई बैंक र सिडिएसएलको प्रणालीमा १ महिनाभित्र पूर्णरूपमा आबद्ध गरी संचालनमा ल्याउने । यो व्यवस्था लागू भएपश्चात धितोपत्र व्यवसायीहरूले लिने सेवा शुल्कमा पुनरावलोकन गर्ने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड, NEPSE
३५	सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्न वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाका संस्थापकहरूले लिएको संस्थापक शेयरको Lock-in-Periodलाई अन्य वित्तीय क्षेत्रको नियमनकारी निकायले गरेको व्यवस्थासँग सामञ्जस्यता हुने गरी पुनरावलोकन गर्ने ।	२०७५ चैत	नेपाल सरकार, धितोपत्र बोर्ड
३६	साना चुक्ता पूँजीको आधार भएका संगठित संस्थाहरूलाई Private Placementमार्फत शेयर निष्काशन गर्ने व्यवस्था गरी त्यसरी निष्काशन गरिएको शेयरको कारोबार ओटीसी (Over the Counter) बजारमा कारोबार हुने व्यवस्था गर्ने । साथै, ओटीसी बजारलाई गतिशील बनाउन प्रविधिमैत्री बनाउने ।	२०७५ चैत	नेपाल सरकार, नेपाल राष्ट्र बैंक धितोपत्र बोर्ड, NEPSE
३७	हाल ऋणपत्र निष्काशन गर्दा ८० प्रतिशत संस्थागत र २० प्रतिशत सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूमा विक्री गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा बजारमा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको पहुँच विस्तार गराई ऋणपत्र बजारलाई थप गतिशील बनाउन उक्त व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गर्ने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड
३८	धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ बमोजिम हुने गरी NEPSE मा रहेको नेपाल सरकार तथा नेपाल राष्ट्र बैंकको शेयर विक्री गरी NEPSE को पुनर्संरचना गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार, नेपाल राष्ट्र बैंक
३९	शेयर बजारलाई स्थायित्व दिन, दोस्रो बजार कारोबारमा हुने उत्तारचढाव (Volatility) लाई न्यूनीकरण गर्न तथा दीर्घकालीन लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न दीर्घकालीन रूपमा शेयर धारण गरी विक्री	२०७६ असार	नेपाल सरकार

	गर्दा लाग्ने पूँजीगत लाभ करमा सहूलियत दिने ।		
४०	विद्यमान पूँजीगत लाभकर सम्बन्धी व्यवस्थामा पुनरावलोकन गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार
४१	पूँजी बजारको दीर्घकालीन विकासको लागि नियमनकारी निकायहरुबीच देखिएका विद्यमान समस्याहरु यथाशीघ्र समाधान गर्ने ।	तत्काल	नेपाल सरकार, सम्बन्धित नियमनकारी निकायहरु
४२	पूँजी बजार सम्बन्धी नीति निर्माणमा सहयोग गर्नुका साथै शेयर बजारमा हुनसक्ने उतारचढावलाई नियमित रुपमा अनुगमन गरी शेयर मूल्य सम्बन्धी यथार्थ जानकारी नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्न धितोपत्र बोर्डले यस क्षेत्रका विज्ञहरु सम्मिलित स्थायी संयन्त्र बनाउने । धितोपत्रबारे सर्वसाधारणलाई वित्तीय साक्षरता र जानकारी गराउने नियमित प्रकृया मिलाउने ।	२०७५ चैत	धितोपत्र बोर्ड
४३	बजार निर्माताको काम गर्ने नागरिक लगानी कोष र कर्मचारी संचय कोषलाई तत्काल संस्थागत व्यवस्था गरी पूँजी बजारमा हस्तक्षेप गर्न लगाउने ।	तत्काल	नेपाल सरकार, धितोपत्र बोर्ड
४४	आर्थिक वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन Private Equity Fund, Venture Capital Fund, Angel Fund, Crowd Fund जस्ता लगानी योजनाहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	निरन्तर	नेपाल सरकार, धितोपत्र बोर्ड
४५	धितोपत्रको थप निष्काशन (FPOs) अनुमति सम्बन्धी व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गर्ने र सार्वजनिक निष्काशनमा विश्वव्यापीरुपमा प्रचलनमा रहेको Book Building प्रणाली ल्याउन आवश्यक कार्य अगाडि बढाउने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड
४६	Book Building प्रणाली कार्यान्वयनमा नआउँदासम्म संस्थाहरुले FPOजारी गर्दा Net Worthभन्दा बढी नहुने गरी र प्रिमियम मूल्यमा IPO जारी गर्दा संगठित संस्थाको Net Worthको बढीमा दुई गुणासम्म मात्र हुने व्यवस्था गर्ने ।	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड
४७	हाल Close-endedसामूहिक लगानी कोष मात्र रहेकोमा Open-endedसामूहिक लगानी कोष	तत्काल	धितोपत्र बोर्ड

	समेत संचालन गर्न दिने ।		
मध्यकालीन उपायहरू			
४८	SAARC मुलुक बाहेकका गैर-आवासीय नेपालीहरूलाई आफुले निक्षेप राखेको मुद्रामा साँवा तथा ब्याज फिर्ता लैजान पाउने गरी नेपालका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा मुद्दती निक्षेपमा लगानी गर्न खुला गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार, नेपाल राष्ट्र बैंक धितोपत्र बोर्ड
४९	SAARC मुलुक बाहेकका गैर-आवासीय नेपालीहरूलाई बैंकहरूबाट जारी हुने डिवेञ्चरमा लगानी गर्न खुला गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार, नेपाल राष्ट्र बैंक धितोपत्र बोर्ड
५०	वाणिज्य बैंकहरूमा बासेल ३ अनुरूपको Counter Cyclical Capital Buffer कायम गर्न लगाउने । यसको लागि बैंकहरूको संचित मुनाफालाई क्रमशः पूँजीगत जगेडा वा पूँजीमा परिणत गर्न लगाई पूँजी बजार स्थायित्वमा सहयोग पुर्याउने ।	२०७६ असार	नेपाल राष्ट्र बैंक
५१	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो प्राथमिक पूँजी/कुल निक्षेपको निश्चित प्रतिशतसम्म ऋणपत्र लगायतका दीर्घकालीन वित्तीय उपकरणहरू जारी गरी वित्तीय स्रोत जुटाउनुपर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार, धितोपत्र बोर्ड
५२	सम्भौतीत बचत संस्थाहरू जस्तै: कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष, सामाजिक सुरक्षा कोष एवम् बीमा कम्पनीहरूले आफ्नो पोर्टफोलियोको निश्चित प्रतिशत धितोपत्रहरूमा लगानी गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	२०७५ चैत	नेपाल सरकार, धितोपत्र बोर्ड, सम्बन्धित संस्थाहरू
५३	कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष, सामाजिक सुरक्षा कोष तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूलाई बजार निर्माता/व्यापारी (Market Maker or Dealer) को रूपमा समेत कार्य गर्न अनुमति प्रदान गर्ने ।	२०७५ चैत	धितोपत्र बोर्ड, सम्बन्धित संस्थाहरू
५४	शेयर बजारमा हुने कारोवारलाई थप प्रभावकारी बनाउन सेटलमेन्ट बैंक, CDSL, DMAT को सेवा दिने Merchant Banker हरूसँग NEPSE को NOTS लाई पूर्णरूपमा आवद्ध गरी हाल रहेको T +	२०७६ असार	धितोपत्र बोर्ड,

	3 राफसाफ चक्रलाई T + 1 मा ल्याउने ।		सम्बन्धित संस्थाहरु
५५	गैरआवासीय नेपालीहरुलाई शेयर बजारमा कम्तिमा ३ वर्षको Lock-in-Period को शर्तमा लगानी गर्न खुला गर्ने । साथै, विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरुलाई समेत निश्चित शर्तको अधिनमा रही यस्तो लगानी खुला गर्ने । यस्तो लगानीमा प्राप्त हुने लाभांश रकम नियमित रुपमा आफूले लगानी ल्याएको विदेशी मुद्रामा सटही गरी लान पाउने नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।	२०७६ असार	नेपाल सरकार, नेपाल राष्ट्र बैंक, धितोपत्र बोर्ड
५६	कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष तथा सामाजिक सुरक्षा कोषको नियमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि संस्थागत संयन्त्र विकास गर्ने ।	२०७६ पुस	नेपाल सरकार
५७	बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरुको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षणको लागि एउटा छुट्टै नियमनकारी निकाय स्थापना गर्ने ।	२०७६ पुस	नेपाल सरकार
५८	घरजग्गाको मूल्यमा हुने उतारचढावले वित्तीय स्थायित्वमा समेत प्रभाव पार्ने भएकोले नियमित रुपमा अनुगमन गरी आवश्यक नीति निर्माण गर्न सघाउ पुर्‍याउन घरजग्गा मूल्य सूचकाङ्क तयार गर्ने ।	२०७६ पुस	नेपाल राष्ट्र बैंक

अनुसूची २: समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरु

सूचकहरु	असार मसान्त					कार्तिक मसान्त	
	२०७१	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५	२०७४	२०७५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (रु. अर्बमा)	१,९६५	२,१३०	२,२५३	२,६४३	३,००७	२,६४३	३,००७
कुल गार्हस्थ्य बचत /कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (%)	११.९	९.२	४.१	११.९	१५.०	-	-
कुल राष्ट्रिय बचत /कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (%)	४५.७	४४.१	४०.१	४५.४	४३.९	-	-
मुद्रास्फीति(%)	९.१	७.२	९.९	४.५	४.२	३.९	४.२
निर्यात बृद्धिदर (%)	१९.६	-७.३	-१७.८	४.२	११.१	७.६	११.०
आयात बृद्धिदर (%)	२८.३	८.४	-०.१	२८.०	२५.५	१८.१	३५.८
कामदारको विप्रेषण (रु. अर्बमा)	५४३.३	६१७.३	६६५.१	६९५.५	७५५.१	२२८.९	३१२.३
चालुखाता सन्तुलन (+बचत) (रु. अर्बमा)	८९.७	१०८.३	१४०.४	-१०.१	-२४५.२	-४९.०	-८८.६
शोधनान्तर स्थिति (+बचत) (रु. अर्बमा)	१२७.१	१४५.०	१८९.०	८२.२	१.०	२.४	-६०.४
राजश्व बृद्धिदर(%)***	१६.३	१३.८	१८.८	२६.४	१९.२	१६.३	३०.५
सरकारी खर्च बृद्धिदर(%)***	२०.५	२२.०	१४.२	४०.२	२६.१	२५.६	१७.५
निक्षेप (रु. अर्बमा)	१,४०७	१,६८९	२,०१७	२,३००	२,७४२	२,४०९.३	२,८४४
निक्षेप बृद्धिदर (%)	१८.४	२०.१	१९.४	१४.०	१९.२	१४.९**	१८**
निक्षेप /कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (%)	७१.६१	७९.२८	८९.५१	८७.०३	९१.१८	९१.१७	९४.५६
निजी क्षेत्र माथिको दाबी (रु. अर्बमा)	१,११७	१,३३९	१,६५७	१,९५९	२,४००	२,०९१	२,६०४
निजी क्षेत्र माथिको दाविको बृद्धिदर(%)	१८.७	१९.८	२३.७	१८.२	२२.५	१७.५**	२४.५**
कर्जा /कुल गार्हस्थ्य उत्पादन(%)	५६.८७	६२.८६	७३.५४	७४.१३	७९.८०	७९.१	८६.६
विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम२) (रु. अर्बमा)	१,५६६	१,८७८	२,२४५	२,५९२	३,०९४	२,७०१	३,२०२
विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम२) बृद्धिदर	१९.१	१९.९	१९.५	१५.५	१९.४	१३.९**	१८.६**
विस्तृत मुद्रा प्रदाय /कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (%)	७९.७	८८.२	९९.६	९८.१	१०२.९	१०२.२	१०६.५
भारित औसत निक्षेपदर(%)	४.०९	३.९४	३.२८	६.१५	६.४९	६.१०	६.६०
वास्तविक औसत निक्षेपदर(%)	-४.९७	-३.२६	-६.६६	१.६७	२.३३	२.२०	२.४०
भारित औसत कर्जादर(%)	१०.५५	९.६२	८.८६	११.३३	१२.४७	११.६०	१२.३०
वास्तविक औसत कर्जादर (%)	१.४९	२.४२	-१.०८	६.८५	८.३१	७.७०	८.१०
ट्रेजरी बिल्स (३६४) दिन (%)	०.७२	०.७६	०.७२	२.१*	४.८३*	३.१२	३.१०

*जेठ

**वार्षिक परिवर्तन

***नगद प्रवाहमा आधारित

अनुसूची ३: नेपालको वित्तीय प्रणालीको संरचना

विवरण	२०७२/७३			२०७३/७४			२०७४/७५		
	रकम	प्रतिशत		रकम	प्रतिशत		रकम	प्रतिशत	
	कुल सम्पत्ति/दायित्व	अंश	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन संगको अनुपात	कुल सम्पत्ति/दायित्व	अंश	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन संगको अनुपात	कुल सम्पत्ति/दायित्व	अंश	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन संगको अनुपात
वित्तीय संस्थाहरु	३६९४.९	८८.८	१६४.०	४९६९.९	८८.६	१५७.८	४९९३.०	८८.०	१६३.४
नेपाल राष्ट्र बैंक	९८१.५	२३.६	४३.६	१०४८.७	२२.३	३९.७	११५३.४	२०.६	३८.४
वाणिज्य बैंकहरु	२१४१.२	५१.४	९५.०	२५८३.०	५४.९	९७.७	३०६९.२	५४.९	१०२.१
विकास बैंकहरु	३३१.७	८.०	१४.७	२७८.५	५.९	१०.५	३५६.८	६.४	११.९
वित्त कम्पनीहरु	९९.०	२.४	४.४	८०.१	१.७	३.०	९४.९	१.७	३.२
लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरु	९५.७	२.३	४.२	१२८.०	२.७	४.८	१७२.०	३.१	५.७
सहकारी संस्थाहरु (सीमित बैकिङ्ग कारोबार गर्ने)*	३२.५	०.८	१.४	३३.१	०.७	१.३	४२.३	०.८	१.४
लघुवित्त कारोबार गर्ने गैरसरकारी संस्थाहरु*	१३.३	०.३	०.६	१८.६	०.४	०.७	२४.४	०.४	०.८
सम्झौता बचत संस्थाहरु	४६६.१	११.२	२०.७	५३६.३	११.४	२०.३	६७०.८	१२.०	२२.३
कर्मचारी संचयकोष	२२४.९	५.४	१०.०	२५१.३	५.३	९.५	२९६.४	५.३	९.९
नागरिक लगानी कोष	८३.०	२.०	३.७	९९.१	२.१	३.८	११४.१	२.०	३.८
बीमा कम्पनी	१५८.२	३.८	७.०	१८५.९	३.९	७.०	२६०.३	४.७	८.७
हुलाक बचत बैंक	२.२	०.१	०.१	२.१	०.०	०.१	१.९	०.०	०.१
जम्मा	४९६३.३	१००.०	१८४.८	४७०८.३	१००.०	१७८.२	५५८५.७	१००.०	१८५.७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (रु. करोडमा)			२२५३.२			२६४२.६			३००७.२
धितोपत्र बजार पूँजीकरण (रु. करोडमा)			१८९०.१			१८५६.८			१४३५.१
बजार पूँजीकरणको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसंगको अनुपात (प्रतिशतमा)			८३.९			७०.३			४७.७

अ = अपरिष्कृत

*नेपाल राष्ट्र बैंकबाट ईजाजतपत्र प्राप्त ।

अनुसूची ४: वाणिज्य बैंकहरुले १ वर्षे मुद्दती निक्षेपमा प्रदान गर्ने ब्याजदर

क्र. सं.	बैंक	ब्याजदर प्रतिशत			
		२०७५असार मसान्त		पछिल्लो (मंसिर २०७५)	
		व्यक्तिगत	संस्थागत	व्यक्तिगत	संस्थागत
१	सेन्चुरी बैंक लि.	१०.५	१०.५	१३	१०
२	कुमारी बैंक लि.	१०	९	१३	९
३	मेगा बैंक लि.	१०.५	१०.५	१३	९
४	माछापुच्छ्रे बैंक लि.	१०.५	१०.५	१२.५	९
५	सिद्धार्थ बैंक लि.	११	१०.५	१२.५	९
६	जनता बैंक लि.	१०.५	१०.५	१२	१०
७	लक्ष्मी बैंक लि.	१०.५	९	१२	९
८	सनराइज बैंक लि.	१०.५	१०.५	१२.५	९
९	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०.५	९
१०	कृषि विकास बैंक लि.	७.५	१०.५	१०	९
११	बैंक अफ काठमाण्डु लि.	१०.५	१०	१०	९
१२	सिटिजन्स बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
१३	सिभिल बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
१४	एभरेष्ट बैंक लि.	१०	१०.५	१०	९
१५	ग्लोबल आई एम ई बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
१६	हिमालयन बैंक लि.	११	९	१०	९
१७	नविल बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
१८	एन सी सी बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
१९	नेपाल बंगलादेश बैंक लि.	१०	९.५	१०	९
२०	नेपाल बैंक लि.	१०.५	९.५	१०	९
२१	नेपाल एस बि आई बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
२२	एन आई सी एशिया बैंक लि.	१०.५	१०	१०	९
२३	एन एम बि बैंक लि.	१०.५	१०	१०	९
२४	प्रभू बैंक लि.	११	११	१०	९
२५	प्राइम कमर्शियल बैंक लि.	१०.५	१०.५	१२.५	९
२६	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि.	१०	१०	१०	८.५
२७	सानिमा बैंक लि.	१०.५	१०.५	१०	९
२८	स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक लि.	१०	१०	९	९
	औसत	१०.३६	१०.२०	१०.७९	८.९८

**अनुसूची ५: वाणिज्य बैंकहरुको भारित औसत ब्याजदर (प्रतिशतमा)
(२०७५ कार्तिक मसान्त)**

क्र.सं.	बैंक	निक्षेप	कर्जा	ब्याजदर अन्तर	आधार दर
१	सेन्चुरी बैंक लि.	८.५३	१३.४२	४.८९	११.५१
२	कुमारी बैंक लि.	७.९६	१२.६७	४.७१	१०.७८
३	मेगा बैंक लि.	७.६९	१३.४१	५.७२	१०.५५
४	माछापुच्छ्रे बैंक लि.	८.१८	१२.८३	४.६५	११.२१
५	सिद्धार्थ बैंक लि.	७.४२	१३	५.५८	१०.६२
६	जनता बैंक लि.	७.८७	१३.९	६.०३	११.२२
७	लक्ष्मी बैंक लि.	८.०५	१२.६३	४.५८	११.२७
८	सनराइज बैंक लि.	७.६१	१२.९७	५.३६	११.२
९	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.	६.३१	११.४३	५.१२	९.०३
१०	बैंक अफ काठमाण्डु लि.	७.६५	१२.८४	५.१९	१०.६२
११	सिटिजन्स बैंक लि.	८.६२	१३.४८	४.८६	११.४७
१२	सिभिल बैंक लि.	७.७२	१३.८३	६.११	१०.९८
१३	एभरेष्ट बैंक लि.	५.६१	११.४८	५.८७	८.७१
१४	ग्लोबल आई एम ई बैंक लि.	७.३५	१२.३५	५	१०.५९
१५	हिमालयन बैंक लि.	६.०५	१०.३५	४.३	९.२२
१६	नविल बैंक लि.	५.५९	११	५.४१	८.०६
१७	एन सी सी बैंक लि.	७.७९	१३.९	६.११	११.४५
१८	नेपाल बंगलादेश बैंक लि.	७.७२	१२.९७	५.२५	११.३३
१९	नेपाल एस बि आई बैंक लि.	६.९५	१२.४६	५.५१	१०.४३
२०	एन आई सी एशिया बैंक लि.	५.९७	१२.१६	६.१९	१०.७७
२१	एन एम बि बैंक लि.	७.१९	१२.११	४.९२	१०.६८
२२	प्रभू बैंक लि.	५.९९	१२.१	६.११	९.४९
२३	प्राइम कमर्शियल बैंक लि.	७.१८	११.२७	४.०९	१०.५२
२४	सानिमा बैंक लि.	७.५६	१२.६२	५.०६	१०.५५
२५	स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक लि.	५.३५	१०.९९	५.६४	८.१४

१	कृषि विकास बैंक लि.	६.९५	१३.४५	६.५	१२.३२
२	नेपाल बैंक लि.	३.९३	११	७.०७	७.५२
३	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि.	२.३३	११	८.६७	६.३३

अनुसूची ६: बजार ब्याजदर तथा नेप्से सूचकांक

महिना (जुलाई)	बाणिज्य बैंक				नेप्से सूचकांक	बजार पुँजीकरण (रु. अर्बमा)
	१ वर्षे मुद्दती खाताको ब्याजदर		कर्जाको ब्याजदर (ब्यापारिक कर्जा)			
	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम		
१९९३	११.५०	१२.००	५.००	२१.००	-	-
१९९४	८.५०	९.००	१३.५०	१८.००	२२६.०३	-
१९९५	८.००	९.२५	१२.००	१९.००	१९५.४८	-
१९९६	९.५०	११.००	१४.५०	२०.००	१८५.६१	-
१९९७	९.५०	११.००	१४.५०	१८.००	१७६.३१	-
१९९८	९.००	१०.५०	१३.५०	१८.००	१६३.३५	-
१९९९	७.२५	९.५०	११.००	१७.००	२१६.९२	-
२०००	६.००	७.७५	९.००	१६.५०	३६०.७	-
२००१	४.५०	७.७५	७.००	१६.००	३४८.४३	-
२००२	३.५०	७.००	७.००	१६.००	२२७.५	-
२००३	३.००	७.००	७.५०	१६.००	२०४.८६	३५.१६
२००४	२.७५	५.७५	९.००	१४.५०	२२२.०४	४१.४२
२००५	२.२५	५.००	८.००	१४.००	२८६.६७	६१.६३
२००६	२.२५	५.००	८.००	१४.००	३८६.८३	९६.७६
२००७	२.२५	५.००	८.००	१४.००	६८३.९५	१७९.०९
२००८	२.५०	६.००	८.००	१३.५०	९६३.३६	३६६.२५
२००९	२.५०	७.२५	८.००	१४.००	७४९.१	५१२.९४
२०१०	४.७५	११.५०	८.००	१४.००	४७७.७३	३७६.८७
२०११	४.७५	११.५०	८.००	१४.००	३६२.८५	३३७.३५
२०१२^	६.१७	-	१२.४	-	३८९.७४	३६८.२६
२०१३	५.२५	-	१२.०९	-	५१८.३३	५१४.४९
२०१४	६.६४*	-	१०.५५	-	१०३६.१	१०५७.१७
२०१५	६.५२*	-	९.६२	-	९६१.२३	९८९.४
२०१६	५.३९*	-	८.८६	-	१७१.१	१८९०.१३
२०१७	१०.०८*	-	११.३३	-	१५८२.७	१८५६.८३
२०१८	१०.२४*	-	१२.४७	-	१२१२.४	१४३५.१४

[^] यस पछि भारत औसत ब्याजदर ।

* मुद्दती नक्षेपको ब्याजदर

अनुसूची ७: मासिक नेप्से सूचकांक

	२०५०	२०५१	२०५२	२०५३	२०५४	२०५५	२०५६	२०५७	२०५८	२०५९	२०६०	२०६१	२०६२
वैशाख		१८८.९	१९४.६	१७५.८	१८४.७	१५८.०	१९७.०	३६४.२	३५५.६	२३९.१	२०७.५	२०४.४	२८५.४
जेठ		२६५.०	१९४.१	१८०.३	१७७.०	१६०.०	२१२.३	३३८.८	३३३.२	२२६.०	२०७.७	२१३.१	२७७.८
आषाढ		२२६.०	१९५.५	१८५.६	१७६.३	१६३.४	२१६.९	३६०.७	३४८.४	२२७.५	२०४.९	२२२.०	२८६.७
श्रावण		२५४.३	१८९.६	१८५.०	१६९.५	१६६.०	२२७.८	३६४.२	३२२.१	२२६.६	२०७.९	२४१.५	३००.१
भदौ		२१९.९	१९२.०	१८०.९	१७०.५	१६८.४	२२८.२	४२१.२	२६५.२	२२३.०	२०८.५	२३४.६	२९३.४
असौज		२३१.८	२०५.२	१८१.६	१६९.४	१६८.८	२४५.४	४३३.९	२८१.२	२१९.३	२०७.५	२३१.३	२९७.३
कार्तिक		२२०.५	२०८.४	१८०.३	१७२.०	१८४.२	२५४.६	५१९.३	३००.२	२२०.७	२०६.२	२३५.१	३०२.४
मार्ग		२१०.०	२०७.०	१७९.१	१७०.२	१८७.२	२५४.३	४८६.१	२८४.५	२१४.६	२०१.९	२३६.४	३०३.१
पुष		१९५.३	१९५.४	१७९.४	१७०.६	१८१.७	२६९.९	४६४.८	२५५.९	२००.८	२०२.०	२३९.६	३०५.५
माघ	१००.०	२०५.२	१९३.६	१८०.१	१७६.६	१७८.५	२८५.३	४५५.३	२३६.०	२१३.३	२११.३	२५७.३	३१७.७
फाल्गुन	९७.८	१९१.७	१८४.०	१८८.४	१८०.४	१८०.२	३२९.२	३९५.९	१८७.९	२०९.७	२०७.८	२८०.७	३३९.८
चैत	१३५.५	२०४.७	१८४.०	१८०.८	१५८.९	१८८.४	३३१.८	३६९.१	२१६.२	२१४.१	२०१.२	२९३.३	३३४.८

	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५
वैशाख	३८५.९	५१३.५	८०६.३	६६१.०	४५७.५	३४६.४	३९०.६	४९०.५	८५२.१	९३८.२	१४८१.९	१६५८.६	१३८८.२
जेठ	३७२.०	५७५.०	९३०.७	६७८.७	४७६.७	२९७.६	३६४.७	४९४.४	९०४.६	९३३.७	१६१४.२	१५८४.५	१२४७.३
आषाढ	३८६.८	६८४.०	९६३.४	७४९.१	४७७.७	३६२.९	३८९.७	५१८.३	१०३६.१	९६१.२	१७१८.१	१५८२.७	१२१२.४
श्रावण	३८९.२	७०६.०	१०८४.८	७२२.०	४५३.७	३५१.०	३९८.३	५३६.५	१०३४.४	११५७.६	१७१७.५	१६३२.७	१२१०.३
भदौ	३८२.६	८१७.१	९७६.०	६२८.३	४०४.४	३२१.२	४२०.८	५५१.७	९१९.९	११९६.०	१८१५.२	१५३०.३	१२५६.५
असौज	३९८.४	८६१.४	९३४.०	६०९.६	४२०.३	३३१.०	४२७.३	५७१.५	९२३.६	११३४.५	१८०३.७	१५५९.२	१२४१.६
कार्तिक	४४७.४	९१५.४	८०६.९	५६६.९	४२४.९	३२५.६	४८०.९	६००.३	८६६.२	१०९४.२	१७०१.९	१४८९.१	१२०५.६
मार्ग	५०८.६	१०२५.९	७३४.९	५४८.६	३९४.२	३१६.३	४९७.२	७३३.०	९१६.७	११२१.०	१५३०.१	१५२०.२	११४८.८*
पुष	५३७.१	९५८.९	६५९.८	५३१.०	४०२.८	३२३.६	५२९.७	७८७.१	९३९.५	११९०.२	१४७९.९	१४३१.१	
माघ	५२३.९	८१४.४	६६३.५	४९७.२	४०५.३	३११.९	५१४.६	७९९.१	९८४.५	१२६३.७	१२९६.२	१३८०.३	
फाल्गुन	४९९.०	७१४.८	६६७.२	४८६.३	३८४.२	३१३.९	५४५.७	७८३.८	९७८.४	१३१८.९	१३५५.२	१२८६.०	
चैत	४९४.६	७४६.७	६६१.३	४४४.८	३७३.२	३२०.०	५२३.४	८१८.४	९४८.४	१३८८.६	१६९७.१	१२७७.६	

* २०७५ मंसिर २७ गते

अनुसूची द: ब्याजदर, नेप्से सूचकाङ्क तथा धितोपत्र बजार पूँजीकरण

साल	महिना	भारित औसत ब्याजदर		नेप्से	बजार पूँजीकरण (रु. अर्बमा)
		निक्षेप	कर्जा		
२०७०	वैशाख	५.३६	१२.३७	४९०.५३	४८६.०१
२०७०	जेठ	५.२०	१२.३४	४९४.३६	४९०.३६
२०७०	असार	५.२५	१२.०९	५१८.३३	५१४.४९
२०७०	साउन	५.१३	१२.१०	५३६.४५	५३४.४४
२०७०	भदौ	५.०१	११.९५	५५१.६८	५५४.०५
२०७०	असोज	४.८९	११.७८	५७१.५०	५७५.४३
२०७०	कात्तिक	४.८६	११.७९	६००.२८	६०९.२५
२०७०	मंसिर	४.७५	११.४८	७३२.९५	७४४.१४
२०७०	पुस	४.६८	११.५३	७८७.०५	८००.०७
२०७०	माघ	४.६१	११.३७	७९९.०८	८१२.७८
२०७०	फागुन	४.४५	११.१८	७८३.७९	७९७.७७
२०७०	चैत	४.३०	१०.९२	८१८.४३	८३३.१९
२०७१	वैशाख	४.२६	१०.८२	८५२.०६	८६८.८८
२०७१	जेठ	४.२२	१०.७६	९०४.६०	९२२.८०
२०७१	असार	४.०९	१०.५५	१०३६.११	१०५७.१७
२०७१	साउन	३.९९	१०.३०	१०३४.३९	१०५६.१३
२०७१	भदौ	३.९०	१०.२३	९१९.८८	९३९.८३
२०७१	असोज	३.७९	१०.१४	९२३.५९	९४७.८१
२०७१	कात्तिक	३.८१	९.९४	८६६.१६	८८८.७०
२०७१	मंसिर	३.७६	९.९४	९१६.७४	९४०.०९
२०७१	पुस	३.७५	९.८२	९३९.५३	९६३.४२
२०७१	माघ	३.८४	९.६७	९८४.५१	१००९.७६
२०७१	फागुन	३.७९	९.५६	९७८.४४	१००४.०३
२०७१	चैत	४.०७	९.६४	९४८.३६	९७३.२७
२०७२	वैशाख	४.०६	९.६५	९३८.१९	९६३.५३
२०७२	जेठ	४.०५	९.५९	९३३.७३	९५९.६९
२०७२	असार	३.९४	९.६२	९६१.२३	९८९.४०
२०७२	साउन	३.९०	९.६१	११५७.६०	११९२.४७
२०७२	भदौ	३.७३	९.५४	११९६.०२	१२३१.९४
२०७२	असोज	३.५५	९.४६	११३४.४७	११७०.०९
२०७२	कात्तिक	३.५२	९.४७	१०९४.१८	११५६.१३
२०७२	मंसिर	३.३७	९.४४	११२१.०२	११८९.४९
२०७२	पुस	३.३२	९.२९	११९०.१६	१२८२.८६
२०७२	माघ	३.१५	९.२०	१२६३.७०	१३६०.५१
२०७२	फागुन	३.०६	९.१७	१३१८.८८	१४२०.९१
२०७२	चैत	२.९४	९.०६	१३८८.६३	१४९६.५६

साल	महिना	भारित औसत ब्याजदर		नेप्से	बजार पूँजीकरण (रु. अर्बमा)
		निक्षेप	कर्जा		
२०७३	वैशाख	३.०७	९.०४	१४८१.९०	१५९७.५७
२०७३	जेठ	३.०९	८.९८	१६१४.१५	१७४०.५३
२०७३	असार	३.२८	८.८६	१७१८.१०	१८९०.१३
२०७३	साउन	३.२९	८.८८	१७१७.४५	१८९३.०२
२०७३	भदौ	३.२७	८.७७	१८१५.१७	२००३.०९
२०७३	असोज	३.३०	८.६२	१८०३.७४	१९९८.६२
२०७३	कात्तिक	३.४६	८.८८	१७०१.९१	१८९१.३५
२०७३	मंसिर	३.७४	९.११	१५३०.१०	१७०३.२३
२०७३	पुस	३.९८	९.३१	१४७९.९०	१६६०.२८
२०७३	माघ	४.७०	१०.१२	१२९६.२०	१४५८.४३
२०७३	फागुन	५.०४	१०.६०	१३५५.२३	१५३६.९३
२०७३	चैत	५.०८	१०.७७	१६९७.१३	१९५१.१५
२०७४	वैशाख	५.५१	१०.६९	१६५८.५८	१९२५.६५
२०७४	जेठ	५.९१	११.२९	१५८४.४९	१८५३.७७
२०७४	असार	६.१५	११.३३	१५८२.६७	१८५६.८३
२०७४	साउन	६.२५	११.६८	१६३२.६६	१९१५.१९
२०७४	भदौ	६.१९	११.७८	१५३०.३१	१७७५.५९
२०७४	असोज	६.१७	११.१०	१५५९.१८	१८०९.८१
२०७४	कात्तिक	६.१०	११.६४	१४८९.०६	१७२८.६८
२०७४	मंसिर	६.१७	११.२५	१५२०.१५	१७६७.५६
२०७४	पुस	६.२१	११.७९	१४३१.१०	१६७१.६१
२०७४	माघ	६.३८	११.९०	१३८०.२९	१६१४.१७
२०७४	फागुन	६.४५	११.९६	१२८५.९६	१५०५.५८
२०७४	चैत	६.६४	१२.१०	१२७७.५५	१४९७.८०
२०७५	वैशाख	६.६१	१२.३२	१३८८.१७	१५७०.२७
२०७५	जेठ	६.६१	१२.४२	१२४७.३०	१४७१.८१
२०७५	असार	६.४९	१२.४७	१२१२.३६	१४३५.१४
२०७५	साउन	६.४०	१२.४७	१२१०.३२	१४४०.१७
२०७५	भदौ	६.३०	१२.३१	१२५६.५३	१४९६.६४
२०७५	असोज	६.५७	१२.२६	१२४१.६३	१४८१.२२

अनुसूची ९: गैर-बैंकिङ वित्तीय संस्थाहरूले सरकारी ऋणपत्र, मुद्दति निक्षेप तथा शेयरमा गरेको लगानी

क. नागरिक लगानी कोष (रु.अर्बमा)			
आर्थिक वर्ष	सरकारी ऋणपत्र	बैंकको मुद्दती निक्षेप	शेयर
२०७०/७१	२.५	२०.९	२.९
२०७१/७२	२.६	३५.३	३.८
२०७२/७३	१.८	५७.२	३.८
२०७३/७४	१.८	६२.७	४.०
२०७४/७५	१.८	७१.२	४.८
ख. कर्मचारी संचय कोष (रु.अर्बमा)			
आर्थिक वर्ष	सरकारी ऋणपत्र	बैंकको मुद्दती निक्षेप	शेयर
२०७०/७१	१४.१	२६.७	२.२
२०७१/७२	१५.२	३६.९	२.२
२०७२/७३	१५.५	५८.०	२.२
२०७३/७४	१५.४	६०.५	२.८
२०७४/७५	१५.०	५२.५	४.८

अनुसूची १०: सहकारी संस्थाहरुको विवरण

(२०७४ असार)

क्र. सं.	कार्य प्रकृति	संस्था संख्या	सदस्य संख्या	प्रत्यक्ष रोजगारी	शेयर पूँजी (रु. हजारमा)	निक्षेप (रु. हजारमा)	लगानी (रु. हजारमा)
१.	बचत तथा ऋण	१३५७	३४४५५५४	३५४४७	५४३८४७६९	२,१७४९२८४३	१७९९९८३४४
२.	बहुउद्देश्यीय	४३७	१२७३७७७	१२०८५	१०,७५३,८५०	६३२६५५०४	६२४६३२९६
३.	कृषि	१०९२१	१०९२२६५	६६८३	५०८५८१०	१६५४७०७८	२५१४५१०३
४.	दुग्ध	१६५८	१०५८९३	१६५३	३३०९८०	८५०६६९	८२२०५०
५.	उपभोक्ता	१४२३	७०७२५	६७	३२३५७२	७७३३६२	९५८१२४
६.	विद्युत	४६३	८१३७०	४१८	१९७५६४	९०९०१	१५६३९५
७.	तरकारी तथा फलफुल	१९३	२०२६७	१३३	४३४१२	९०८२२	७२६८३
८.	चिया	१०८	११९६३	४४	११८५९४	३४८७९	५२१४६
९.	कफि	१५५	७५९३	१२२	१२४४७	२२०५८	३१५४४
१०.	जडिबुटि	१८६	११३०५	८७	६३७४१	४००३३	७३७४४
११.	मौरीपालन	९३	४३४१	५३	९२९४	९२४१	१९४१८
१२.	संचार	१४३	१७०५३	५५६	२९२४४३	८५२८१	१११२८१
१३.	स्वास्थ्य	१२८	१४४५३	८८०	५७९०१५	३३७९८७	५०७८०९
१४.	उखु	४८	२९५४	१	६३३५	१७२७३	२४६८६
१५.	जुनार	४५	२१२३	११	२२८८	९४२४	८३२८
१६.	अन्य	९९९	१४३९४५	१६७३	९७४६०१	२४९७१५८	३७०९४१२
	कुल	३४,५१२	६,३०५,५८१	६०,५१७	७३,१७८,७१५	३०२,१६४,५९३	२७४,१५४,३६३

स्रोत : नेपाल सरकार, सहकारी विभाग ।

अनुसूची ११: बीमा कम्पनीहरुको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण

(रु. करोडमा)

विवरण	असार मसान्त			परिवर्तन			
				२०७३/७४		२०७४/७५	
	२०७३	२०७४	२०७५ ^अ	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
साधन	—						
चुक्तापूँजी	१०९९.५	१४५२.२	३५९८.१	३५२.७	३२.१	२१४५.९	१४७.८
जगेडा कोष	१३५४१.७	१६२८१.९	२०३७४.४	२७४०.३	२०.२	४०९२.४	२५.१
अन्य दायित्व	११८३.०	८५४.९	२०५९.२	-३२८.१	-२७.७	१२०४.३	१४०.९
साधन = उपयोग	१५८२४.२	१८५८९.०	२६०३९.६	२७६४.८	१७.५	७४४२.६	४०.०
उपयोग							
बैंक तथा नगद मौज्दात	५५१.७	४६२.४	६९०.०	-८९.४	-१६.२	२२७.७	४९.२
लगानी	१३३२९.७	१६१२६.३	२२७७७.४	२७९६.७	२१.०	६६५१.१	४१.२
स्थिर सम्पत्ति	२७३.७	२९९.३	३६२.७	२५.६	९.४	६३.४	२१.२
अन्य सम्पत्ति	१६६९.१	१७०१.०	२२०१.५	३१.९	१.९	५००.५	२९.४
जम्मा उपयोग	१५८२४.२	१८५८९.०	२६०३९.६	२७६४.८	१७.५	७४४२.६	४०.०

अ = अपरिष्कृत

स्रोत: बीमा समिति ।